การวิเคราะห์แคตไอออน (Cation Analysis)

13

จุดประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการวิเคราะห์แคตไอออนจากสารตัวอย่าง
2. เพื่อศึกษาเทคนิคในคุณภาพวิเคราะห์

ทฤษฎี

แคตไอออนมีหลายชนิด สามารถจำแนกได้ตามสมบัติการตกตะกอนของแคตไอออนนั้นๆ ด้วยสารที่ทำให้ตกตะกอน(precipitating agent) ที่เหมาะสม ดังตารางนี้

กลุ่มที่	ชื่อ ชนิดของแคตไอออน	สมบัติของแคตไอออนและตะกอน	ตะกอนและสี
I	**Silver group** Ag^{+}, Pb^{2+}, Hg_2^{2+}	ตกตะกอนกับคลอไรด์ ตะกอนที่ได้*ไม่ละลาย*ในกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง	AgCl(ขาว),$AbCl_2$(ขาว), Hg_2Cl_2(ขาว)
IIA	**Copper group** Cd^{2+}, Cu^{2+}, Bi^{3+}, Pb^{2+}, Hg^{2+}	ตกตะกอนกับซัลไฟด์ ตะกอนที่ได้ละลายได้ในแอมโมเนียเข้มข้น	CdS(เหลือง), CuS(ดำ), Bi_2S_3(น้ำตาล), PbS(ดำ), HgS(ดำ)
IIB	**Arsenic group** As^{3+}, As^{5+}, Sb^{3+}, Sn^{2+}, Sn^{4+}	ตกตะกอนกับซัลไฟด์ ตะกอนที่ได้*ไม่ละลาย*ในแอมโมเนียเข้มข้น	As_2S_3(เหลือง), Sb_2S_3 (ส้ม), SnS(น้ำตาล), SnS_2(เหลือง)

กลุ่มที่	ชื่อ ชนิดของแคตไอออน	สมบัติของแคตไอออนและตะกอน	ตะกอนและสี
IIIA	**Iron group** Fe^{3+}, Al^{3+}, Cr^{3+}	ตกตะกอนกับไฮดรอกไซด์หรือออกไซด์ ตะกอนที่ได้*ไม่ละลาย*ได้ในสารละลายที่มี pH = 9	$Fe(OH)_3$(น้ำตาลแดง), $Al(OH)_3$(วุ้นสีขาว), $Cr(OH)_3$(วุ้นสีเขียว)
IIIB	**Zinc group** Mn^{2+}, Co^{2+}, Ni^{2+}, Zn^{2+}	ตกตะกอนกับไฮดรอกไซด์หรือซัลไฟท์ ตะกอนที่ได้ละลายได้ในสารละลายที่มี pH = 8	MnS(ชมพู), CoS(ดำ), NiS(ดำ), ZnS(ขาว)
IV	**Alkali earth** หรือ **Calcium group** Ba^{2+}, Sr^{2+}, Ca^{2+}, Mg^{2+}	ตกตะกอนกับฟอสเฟต หรือคาร์บอเนต ในรูปของ $(NH_4)_2CO_3$	$BaCO_3$(ขาว), $SrCO_3$(ขาว), $CaCO_3$(ขาว), $MgCO_3$(ขาว)
V	**Alkali group** Na^+, K^+, NH_4^+	*ไม่ตกตะกอน*กับรีเอเจนต์ใด มักจะทดสอบโดยทำให้เกิดสีในเปลวไฟ (flame test)	

ปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับแคตไอออน

แคตไอออนหมู่ I

ได้แก่ Ag^+, Pb^{2+} และ Hg_2^{2+} แคตไอออนหมู่ I สามารถตกตะกอนกับกรดไฮโดรคลอริกเจือจางได้เกลือคลอไรด์ AgCl, $PbCl_2$ และ Hg_2Cl_2 ตะกอนที่ได้มีสีขาวและไม่ละลายในน้ำเย็น

ซิลเวอร์ไอออน (silver ion, Ag^+)

ซิลเวอร์ไอออนเป็นแคตไอออนของเงิน มีเลขออกซิเดชันเป็น 1 ทำปฏิกิริยากับกรดไฮโดรคลอริกเจือจางได้ตะกอนสีขาวของซิลเวอร์คลอไรด์ (AgCl) ที่

ไม่ละลายในน้ำร้อนหรือในกรด แต่ละลายได้ในสารละลายแอมโมเนีย เกิดเป็นสารประกอบเชิงซ้อน $[Ag(NH_3)_2]^+$ ซึ่งเปลี่ยนกลับมาเป็นตะกอน AgCl ได้ โดยเติมกรดไนตริก

$$Ag^+(aq) + Cl^-(aq) \rightleftharpoons AgCl(s)$$

$$AgCl(s) + 2NH_3(aq) \rightleftharpoons [Ag(NH_3)_2]Cl(aq)$$

$$[Ag(NH_3)_2]Cl(aq) + 2HNO_3(aq) \rightleftharpoons AgCl(s) + 2NH_4NO_3(aq)$$

สำหรับ $[Ag(NH_3)_2]Cl$ สามารถทำปฏิกิริยากับ KI ได้ตะกอนสีเหลืองของซิลเวอร์ไอโอไดด์ (silver iodide, AgI) ดังสมการ

$$[Ag(NH_3)_2]Cl(aq) + KI(aq) \rightleftharpoons AgI(s) + KCl(aq) + 2NH_3(aq)$$

ตะกอนของซิลเวอร์คลอไรด์ได้ในโพแทสเซียมไซยาไนด์ (KCN) และในโซเดียมไทโอซัลเฟต ($Na_2S_2O_3$)

$$AgCl(s) + 2KCN(aq) \rightleftharpoons K[Ag(CN)_2](aq) + KCl(aq)$$

$$2AgCl(s) + 3Na_2S_2O_3(aq) \rightleftharpoons Na_4[Ag(S_2O_3)_3](aq) + 2NaCl(aq)$$

ข้อควรระวัง การตกตะกอนซิลเวอร์ไอออนด้วยกรดไฮโดรคลอริก ถ้าเติมกรดไฮโดรคลอริกมากเกินไป จะมีผลทำให้คลอไรด์ที่มากเกินพอเกิดปฏิกิริยากับซิลเวอร์คลอไรด์เป็นสารประกอบเชิงซ้อนของ $[AgCl_2]^-$ อยู่ในสารละลายแทนตะกอนของ AgCl

$$AgCl(s) + HCl(aq) \rightleftharpoons H[AgCl_2](aq)$$

เลดไอออน (lead ion, Pb^{2+})

เลดไอออนในสารละลายเป็นแคตไอออนของตะกั่วที่มีเลขออกซิเดชันเป็น 2 หรือเรียกว่า lead (II) ion ทำปฏิกิริยากับกรดไฮโดรคลอริกเจือจางได้ตะกอนสีขาว

ของเลดคลอไรด์ ($PbCl_2$) ที่ละลายในน้ำร้อนได้เลดไอออนและคลอไรด์ไอออน และเมื่อทำให้เย็นลงจะได้ตะกอนของเลดคลอไรด์กลับมาอีกครั้ง

$$Pb^{2+}(aq) + 2Cl^{-}(aq) \rightleftharpoons PbCl_2(s)$$

ตะกอนของเลดคลอไรด์สามารถสลายตัวได้ในกรดไฮโดรคลอริก เกิดสารประกอบเชิงซ้อนได้ เช่นเดียวกับซิลเวอร์คลอไรด์

$$PbCl_2(s) + HCl \rightleftharpoons H[PbCl_3](aq) \; ; \; PbCl_2(s) + 2HCl \rightleftharpoons H_2[PbCl_4](aq)$$

สำหรับเลดไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโพแตสเซียมโครเมต (K_2CrO_4) ได้ตะกอนสีเหลืองของเลดโครเมต ($PbCrO_4$) ไม่ละลายในกรดไฮโดรคลอริก แต่ละลายในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ ได้สารละลายสีเหลือง

$$Pb^{2+}(aq) + CrO_4^{2-}(aq) \rightleftharpoons PbCrO_4(s)$$

(สีเหลือง)

$$PbCrO_4(s) + 4NaOH(aq) \rightleftharpoons Na_2[PbO_2](aq) + Na_2CrO_4(aq) + 2H_2O(l)$$

นอกจากนี้แล้วเลดไอออนยังสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโพแตสเซียมไอโอไดด์ (KI) เกิดตะกอนสีเหลืองของเลดไอโอไดด์ (PbI_2)

$$Pb^{2+}(aq) + 2I^{-}(aq) \rightleftharpoons PbI_2(s)$$

(สีเหลือง)

เมอร์คิวรัสไอออน (mercurous ion, Hg_2^{2+})

โดยปกติเมอร์คิวรี (Hg) จะมี 3 ออกซิเดชันสเตท คือ

เลขออกซิเดชัน = 0 ในเมอร์คิวรีอิสระ (mercury, Hg)

เลขออกซิเดชัน = 1 ในเมอร์คิวรัสไอออน (mercurous ion, Hg_2^{2+})

เลขออกซิเดชัน = 2 ในเมอร์คิวริคไอออน (mercuric ion, Hg^{2+})

สำหรับเมอร์คิวรัสไอออนนั้นจะไม่คงตัว สามารถถูกออกซิไดส์เป็นเมอร์คิวรีและถูกรีดิวซ์เป็นเมอร์คิวริคไอออนได้

$$Hg_2^{2+} \rightleftharpoons Hg^0(l) + Hg^{2+}$$

เมอร์คิวรัสไอออน (Hg_2^{2+}) เมื่อทำปฏิกิริยากับกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง จะเกิดตะกอนเมอร์คิวรัสคลอไรด์ (mercurous chloride, Hg_2Cl_2) ซึ่งไม่ละลายน้ำ เมื่อทำปฏิกิริยากับแอมโมเนียจะถูกออกซิไดส์ได้ตะกอนสีขาวเมอร์คิวริคเอมิโดคลอไรด์ (amino-mercuric chloride, $Hg(NH_2)Cl$) และถูกรีดิวซ์ได้สีดำของเมอร์คูรีด้วย สังเกตพบตะกอนขาวผสมกับของเหลวสีดำของปรอท

$$Hg_2^{2+}(aq) + 2Cl^-(aq) \rightleftharpoons Hg_2Cl_2(s)$$

$$\underset{\text{mercurous(I)}}{Hg_2Cl_2(s)} + 2NH_3(aq) \rightleftharpoons \underset{\text{mercuric(II)}}{Hg(NH_2)Cl(s)} + \underset{\text{mercury(0)}}{Hg(l)} + NH_4Cl(aq)$$

ส่วนเมอร์คิวริกไอออน (Hg^{2+}) เมื่อทำปฏิกิริยากับกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง จะเกิดตะกอนเมอร์คิวริกคลอไรด์ (mercuric chloride, $HgCl_2$) ซึ่งละลายได้ในน้ำ จึงพบเมอร์คิวริกไอออนในสารละลาย

แคตไอออนหมู่ II

หมู่ IIA ได้แก่ Cd^{2+}, Cu^{2+}, Bi^{3+}, Pb^{2+}, Hg^{2+} และ หมู่ IIB ได้แก่ As^{3+}, As^{5+}, Sb^{3+}, Sn^{2+}, Sn^{4+} แคตไอออนหมู่นี้สามารถตกตะกอนกับไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S) เป็นเกลือซัลไฟด์ในสารละลายกรดไฮโดรคลอริกที่มีความเข้มข้น 0.6M และ 0.3M แล้วจึงนำตะกอนเกลือซัลไฟด์ที่เกิดขึ้นมาละลายเพื่อทำให้แคตไอออนอยู่ในรูปของสารละลาย จากนั้นจึงอาศัยสมบัติของการตกตะกอนแยกแคตไอออนออกจากกัน

สำหรับไฮโดรเจนซัลไฟด์จะมีกลิ่นเหม็นมาก ดังนั้นเพื่อความสะดวก จะใช้ไทโออะเซตามีด (thioacetamide, CH_3CSNH_2) ในกรด จะได้ไฮโดรเจนซัลไฟด์เกิดขึ้นดังสมการ

$$CH_3\overset{\overset{S}{\|}}{C}NH_2 + 2H_2O \longrightarrow CH_3\overset{\overset{O}{\|}}{C}O^- + NH_4^+ + H_2S$$

ตะกอนซัลไฟด์ของแคตไอออนหมู่ II จะให้สีที่แตกต่างกันไป

Cation II	H_2S	ตะกอนและสมบัติของตะกอน
Cu^{2+}	H_2S ใน HCl	ตะกอน CuS (ดำ) ละลายในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อน
Cd^{2+}	H_2S ในกรด	ตะกอน CdS (เหลือง) ละลายในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อน
Bi^{3+}	H_2S ที่เป็นกลาง	ตะกอน Bi_2S_3 (น้ำตาล) ละลายในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อน
Hg^{2+}	H_2S excess	ตะกอน HgS (ดำ) ไม่ละลายในน้ำและกรดไนตริกเจือจาง แต่ละลายในกรดกัดทอง (HNO_3 + HCl)

แคตไอออนหมู่ IIA

แคดเมียมไอออน (Cadmium ion, Cd^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของแคดเมียมไอออน

1. **Hydrogen sulfide,** H_2S แคดเมียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจนซัลไฟด์ในสภาวะที่เป็นกรด ได้ตะกอนเหลืองของแคดเมียมซัลไฟด์ (CdS) ละลายได้ดีในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อน

$$Cd^{2+}(aq) + H_2S(aq) \rightleftharpoons CdS(s) + 2H^+$$

$$3CdS(s) + 8HNO_3(aq) \rightleftharpoons 3Cd(NO_3)_2(aq) + 3S(s) + 2NO(g) + 4H_2O(l)$$

2. **Sodium hydroxide solution,** NaOH แคดเมียมไอออนจะตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนขาวของแคดเมียมไฮดรอกไซด์ ซึ่งละลายได้ยาก

$$Cd^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Cd(OH)_2(s)$$

3. **Ammonia solution,** NH_3 แคดเมียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนขาวของแคดเมียมไฮดรอกไซด์ก่อน แล้วละลายเป็นสารละลายเกลือเชิงซ้อนของเตตระแอมมีนแคดเมียมไอออน $[Cd(NH_3)_4]^{2+}$

$$Cd^{2+}(aq) + 2NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Cd(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$Cd(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq) + 2NH_3(aq) \rightleftharpoons [Cd(NH_3)_4]^{2+}(aq) + 2H_2O(l)$$

คิวปริคไอออน (Cupric ion, Cu^{2+})

ปกติคอปเปอร์หรือโลหะทองแดงปฏิกิริยาที่สำคัญของบิสมัทไอออน

1. **Hydrogen sulfide**, H_2S เมื่อเติมไฮโดรเจนซัลไฟด์ลงในคิวปริกไอออนที่มีกรดไฮโดรคลอริก จะได้ตะกอนดำของคิวปริกซัลไฟด์ (cupric sulfide, CuS)

$$Cu^{2+}(aq) + S^{2-}(aq) \rightleftharpoons CuS(s)$$

ตะกอนของคิวปริกซัลไฟด์ ละลายได้ดีในกรดเจือจางที่ร้อนและละลายในสารละลายโพแทสเซียมไซยาไนด์ แต่ไม่ละลายในกรดซัลฟุริกเจือจางที่ร้อน

$$3CuS(s) + 8HNO_3(aq) \rightleftharpoons 3Cu(NO_3)_2(aq) + 4H_2O(l) + 3S(s) + 2NO(g)$$

2. **Sodium hydroxide solution**, NaOH คิวปริกไอออนตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนฟ้าของคิวปริกไฮดรอกไซด์ ($Cu(OH)_2$) เมื่อนำไปต้มจะได้ตะกอนดำของคิวปริกออกไซด์ (CuO)

$$Cu^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Cu(OH)_2(s)$$

$$Cu(OH)_2(s) \rightleftharpoons CuO(s) + 2H_2O(l)$$

3. **Ammonia solution**, NH_3 คิวปริกไอออนทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย จะเกิดตะกอนสีน้ำเงินเข้มของคิวปริกไฮดรอกไซด์ ซึ่งละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ ได้สารละลายเชิงซ้อนสีฟ้าของเตตระแอมมีนคิวปริกไอออน $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$

$$2Cu^{2+}(aq) + 2NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Cu(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$Cu(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq) + 2NH_3(aq) \rightleftharpoons [Cu(NH_3)_4]^{2+}(aq) + 2H_2O(l)$$

ไอออนเชิงซ้อนเตตระแอมมีนคิวปริกที่มีสีฟ้า เมื่อเติมสารละลายโซเดียมไซยาไนด์ จะได้ไอออนเชิงซ้อนคิวโปรไซยาไนด์ $[Cu(CN)_4]^{3+}$ ที่ไม่มีสี

$$2[Cu(NH_3)_4]^{2+}(aq) + 10CN^-(aq) \rightleftharpoons 2[Cu(CN)_4]^{3-}(aq) + 8NH_3(aq) + (CN)_2(aq)$$

4. Potassium Ferrocyanide Solution, $K_4[Fe(CN)_6]$ คิวปริกไอออนทำปฏิกิริยากับสารละลายโพแทสเซียมเฟอร์โรไซยาไนด์ ได้ตะกอนน้ำตาลแดงของคิวปริกเฟอร์โรไซยาไนด์ ; $Cu_2[Fe(CN)_6]$ ซึ่งไม่ละลายในสารละลายกรดเจือจาง *แต่* ละลายในสารละลายแอมโมเนียได้สารละลายไอออนเชิงซ้อนสีฟ้าของเตตระแอมมีนคิวปริกไอออน ; $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$

$$2Cu^{2+}(aq) + [Fe(CN)_6]^{4-}(aq) \rightleftharpoons Cu_2[Fe(CN)_6](s)$$

บิสมัทไอออน (Bismuth ion, Bi^{3+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของบิสมัทไอออน

1. Hydrogen sulfide, H_2S บิสมิทไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจน- ซัลไฟด์ ได้ตะกอนสีน้ำตาลของบิสมัทซัลไฟด์ (Bi_2S_3) ไม่ละลายในกรดเจือจางที่เย็นและไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์

$$2Bi^{3+}(aq) + 3S^{2-}(aq) \rightleftharpoons Bi_2S_3(s)$$

*แต่*ละลายในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อนและละลายเมื่อต้มในกรดไฮโดรคลอริกเข้มข้น

$$Bi_2S_3(s) + 2NO_3^-(aq) + 8H_3O^+(aq) \rightleftharpoons 2Bi^{3+}(aq) + 2S(s) + 2NO(g) + 12H_2O(l)$$

2. Sodium hydroxide solution, NaOH บิสมัทไอออนตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนขาวของบิสมัทไฮดรอกไซด์ ($Bi(OH)_3$)

$$Bi^{3+}(aq) + 3OH^-(aq) \rightleftharpoons Bi(OH)_3(s)$$

3. Ammonia solution, NH_3 บิสมัทไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนขาวของบิสมัทไฮดรอกไซด์ ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนีย ซึ่งแตกต่างไปจากตะกอนของ $Cu(OH)_2$ และ $Cd(OH)_2$ ที่ละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ

$$Bi^{3+}(aq) + 3NH_3(aq) + 3H_2O(l) \rightleftharpoons Bi(OH)_3(s) + 3NH_4^+(aq)$$

ตะกอนแบเรียมไฮดรอกไซด์สามารถทำปฏิกิริยาได้กับสารละลายโซเดียมสแตนนัส (Sodium stannite solution, $Na_2[Sn(OH)_4]$)≫ ได้ตะกอนดำของบิสมัท (Bi)

$$2Bi(OH)_3(aq) + 3Na_2[Sn(OH)_4](aq) \rightleftharpoons 2Bi(s) + 3Na[Sn(OH)_6](aq)$$

บิสมัทไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนขาวของบิสมัทไฮดรอกไซด์ ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนีย ซึ่งแตกต่างไปจาก $Cu(OH)_2$ และ $Cd(OH)_2$ ที่ละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ

$$Bi^{3+}(aq) + 3NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Bi(OH)_3(s) + 3NH_4^+(aq)$$

เมอร์คิวริคไอออน (Mercuric ion, Hg^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของเมอร์คิวริคไอออน

1. Hydrogen sulfide, H_2S การทำปฏิกิริยาระหว่างเมอร์คิวริคไอออนกับไฮโดรเจนซัลไฟด์ จะมีตะกอนดำของเมอร์คิวริคซัลไฟด์ (HgS)

≫ Sodium stannite solution เตรียมได้จากเติมสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ทีละหยด ลงในสารละลาย สแตนนัสคลอไรด์ จนกระทั่งตะกอนขาวของสแตนนัสไฮดรอกไซด์ละลายหมด

$$SnCl_2(aq) + NaOH(aq) \rightleftharpoons Sn(OH)_2(s) + 2NaCl(aq)$$

ตะกอนของสแตนนัสไฮดรอกไซด์สามารถละลายได้ดีในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ ได้ไอออนเชิงซ้อนของดีบุก ; $Na_2[Sn(OH)_4]$

$$Sn(OH)_2(s) + 2NaOH(aq) \rightleftharpoons Na_2[Sn(OH)_4](aq)$$

$$Hg^{2+}(aq) + S^{2-}(aq) \rightleftharpoons HgS(s)$$

เมอร์คิวริคซัลไฟด์ไม่ละลายในน้ำและไม่ละลายในกรดไนตริกเจือจางที่ร้อน แต่ละลายในกรดกัดทอง*

$$3HgS(s) + 2HNO_3(aq) + 6HCl(aq) \rightleftharpoons 3HgCl_2(aq) + 2NO(g) + 2S(s) + 4H_2O(l)$$

2. **Stannous chloride solution**⁂, $SnCl_2$ เมอร์คิวริคคลอไรด์ ($HgCl_2$) สามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายสแตนนัสคลอไรด์ เกิดตะกอนขาวของเมอร์คิวริคคลอไรด์ (Hg_2Cl_2) ก่อน แล้วจึงถูกรีดิวซ์เป็นโลหะสีดำของเมอร์คิวรี (ปรอท ; Hg)

$$2HgCl_2(aq) + SnCl_2(aq) \rightleftharpoons SnCl_4(aq) + Hg_2Cl_2(s)$$

$$Hg_2Cl_2(s) + SnCl_2(aq) \rightleftharpoons SnCl_4(aq) + 2Hg(l)$$

3. **Ammonia solution**, NH_3 เมอร์คิวริคคลอไรด์สามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนขาวของอะมิโนเมอร์คิวริคคลอไรด์ ; $(NH_2)HgCl$ ที่ละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ

$$HgCl_2(aq) + 2NH_3(aq) \rightleftharpoons Hg(NH_2)Cl(s) + NH_4Cl(aq)$$

4. **Sodium hydroxide solution**, NaOH เมอร์คิวริคไอออนตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนเหลืองของเมอร์คิวริคออกไซด์ (HgO)

$$Hg^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons HgO(s) + H_2O(l)$$

---

* กรดกัดทอง (aqua regia) เป็นสารละลายผสมของกรดไฮโดรคลอริกกับกรดไนตริก

⁂ สารละลายสแตนนัสคลอไรด์ เตรียมได้จาก 5% $SnCl_2$ ใน 10N HCl

แคตไอออนหมู่ IIB

อาร์เซนิคไอออน (Arsenic ion, As^{3+})

อาร์เซนิค (As) เป็นโลหะสีเทา ไม่ละลายในกรดไฮโดรคลอริกและไม่ละลายในกรดซัลฟุริกเจือจาง ที่มีเลขออกซิเดชันหลายค่าทั้ง +3 และ +5 สารประกอบของอาร์เซนิคทุกตัวเป็นสารพิษ ที่พบทั่วไปมีสองรูป คือ

1. สารประกอบของอาร์เซเนียส มักพบในรูปของอาร์เซเนียสอาร์เซเนียสออกไซด์ (As_4O_6) ได้แก่ เกลือของกรดแก่ ; อาร์เซเนียสคลอไรด์ ($AsCl_3$) และเบสแก่ ; โซเดียมอาร์เซไนท์ ($NaAsO_2$)

2. สารประกอบของอาร์เซนิค มักพบในรูปของอาร์เซนิคเพนตอกไซด์ (As_2O_5) ได้แก่ เกลือของ tribasic ortho arsenic acid เช่น NaH_2AsO_4 , Na_2HAsO_4 และ Na_3AsO_4

ปฏิกิริยาที่สำคัญของสารประกอบอาร์เซเนียส (As^{3+})

1. Hydrogen sulfide, H_2S การทำปฏิกิริยาระหว่าง As^{3+} กับไฮโดรเจนซัลไฟด์ ในสารละลายกรดไฮโดรคลอริก จะได้ตะกอนเหลืองของอาร์เซเนียสซัลไฟด์ (As_2S_3)

$$2As^{3+}(aq) + 3S^{2-}(aq) \rightleftharpoons As_2S_3(s)$$

อาร์เซเนียสซัลไฟด์ไม่ละลายในกรดไฮโดรคลอริกเข้มข้น แต่ละลายในกรดไนตริกเข้มข้นที่ร้อน

$$3As_2S_3(s) + 20HNO_3(aq) + 4H_2O \rightleftharpoons 6H_3AsO_4(aq) + 9H_2SO_4(aq) + 20NO(g)$$

นอกจากนี้ อาร์เซเนียสซัลไฟด์ยังละลายในสารละลายอัลคาไลไฮดรอกไซด์เช่น โซเดียมไฮดรอกไซด์ และละลายในสารละลายแอมโมเนีย

$$As_2S_3(s) + 6NaOH(aq) \rightleftharpoons 6Na_3AsO_3(aq) + Na_3AsS_3(aq) + 3H_2O(l)$$

$$As_2S_3(s) + 6NH_3(aq) + 3H_2O(l) \rightleftharpoons (NH_4)_3AsO_3(aq) + (NH_4)_3AsS_3(aq)$$

2. **Siver nitrate solution**, $AgNO_3$ อาร์เซเนตสามารถตกตะกอนกับสารละลายซิลเวอร์ไนเตรต ได้ตะกอนเหลืองของซิลเวอร์อาร์เซไนท์ (Ag_3AsO_3) ซึ่งละลายในสารละลายแอมโมเนียและกรดไนตริก

$$Na_3AsO_3(aq) + 3AgNO_3(aq) \rightleftharpoons Ag_3AsO_3(s) + 3NO_3^-(aq)$$

3. **Ammonium molybdate solution**, $(NH_4)_2MoO_4$ เมื่อเติมสารละลายแอมโมเนียมโมลิบเดตในกรดไนตริกลงในสารละลายของอาร์เซเนต แล้วนำไปต้มจะเกิดผลึกสีเหลืองของแอมโมเนียมอาร์เซโนโมลิบเดต ; $(NH_4)_2[AsMo_{12}O_{40}]$ ไม่ละลายในกรดไนตริก แต่ละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ

$$Na_3AsO_3 + 12(NH_4)_3MoO_4 + 23HNO_3$$

$$\rightleftharpoons (NH_4)_2[AsMo_{12}O_{40}](s) + 21NH_4NO_3 + 2NaNO_3 + 12H_2O$$

แอนทิโมเนียสไอออน (Antimonious ion, Sb^{3+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของแอนทิโมเนียสไอออน

1. **Hydrogen sulfide**, H_2S แอนทิโมเนียสไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจนซัลไฟด์ในสารละลายที่ไม่เป็นกรดมาก ได้ตะกอนส้มแดงของแอนทิโมนีไตรซัลไฟด์ (Sb_2S_3) ตะกอนที่ได้ละลายในกรดไฮโดรคลอริกเข้มข้น

$$2Sb^{3+}(aq) + 3S^{2-}(aq) \rightleftharpoons Sb_2S_3(s)$$

$$Sb_2S_3(s) + 6HCl(aq) \rightleftharpoons 2SbCl_3(aq) + 3H_2S(g)$$

และตะกอนแอนทิโมนีไตรซัลไฟด์ ยังละลายในสารละลายแอมโมเนียมพอลีซัลไฟด์ ($(NH_4)_2S_2$) ได้สารละลายไทโอแอนทิโมเนต เมื่อเติมกรดไฮโดรคลอริกลงไปจะได้ตะกอนของแอนติโมนีเพนทะซัลไฟด์และสลายเป็นแอนทิโมนีไตรซัลไฟด์และซัลเฟอร์ในที่สุด

$$Sb_2S_3(s) + 3(NH_4)_2S_2(aq) \rightleftharpoons 2(NH_4)_3SbS_4(aq) + S$$

$$2(NH_4)_3SbS_4 + 6HCl(aq) \rightleftharpoons Sb_2S_5(aq) + 6NH_4Cl + 3H_2S$$

$$Sb_2S_5 \rightleftharpoons Sb_2S_3(s) + 3S$$

2. **Sodium hydroxide solution**, NaOH สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ สามารถตกตะกอนแอนทิโมเนียสไอออนได้ตะกอนขาวของไฮเดรตแอนทิโมเนียสออกไซด์ (Sb_4O_6, xH_2O) ที่ละลายในโซเดียมไฮดรอกไซด์เข้มข้น

$$4Sb^{2+}(aq) + 12OH^-(aq) \rightleftharpoons Sb_4O_6(s) + 6H_2O(l)$$

$$Sb_4O_6(s) + 4NaOH(aq) \rightleftharpoons 4Na[SbO_2](aq) + 2H_2O(l)$$

สแทนนัสไอออน (Stannous ion, Sn^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของสแทนนัสไอออน

1. **Hydrogen sulfide,** H_2S สแทนนัสไอออนสามารถตกตะกอนได้ด้วยไฮโดรเจนซัลไฟด์ในสารละลายที่เป็นกรดเจือจาง ได้ตะกอนน้ำตาลของสแทนนัสซัลไฟด์ (SnS) ตะกอนที่ได้ละลายในกรดไฮโดรคลอริกเข้มข้น

$$Sn^{2+}(aq) + S^{2-}(aq) \rightleftharpoons SnS(s)$$

$$SnS(s) + 2HCl(aq) \rightleftharpoons SnCl_2(aq) + H_2S(g)$$

2. **Sodium hydroxide solution**, NaOH สแทนนัสไอออนจะตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ ได้ตะกอนขาวของสแทนนัสไฮดรอกไซด์ ซึ่งละลายได้ในโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ

$$Sn^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Sn(OH)_2(s)$$

$$Sn(OH)_2(s) + 2NaOH(aq) \rightleftharpoons Na_2[SnO_2](aq) + 2H_2O(l)$$

3. **Mercuric chloride solution**, $HgCl_2$ สารละลายเมอร์คิวริคคลอไรด์จะตกตะกอนสแทนนัสคลอไรด์ ได้ตะกอนขาวของเมอร์คิวรัสคลอไรด์ (Hg_2Cl_2) ถ้ามี

สารละลายสแทนนัสคลอไรด์มากเกินพอหรือนำไปต้ม จะเกิดปฏิกิริยารีดักชันต่อไปได้ตะกอนสีเทา ที่มีปรอทปนอยู่

$$SnCl_2(aq) + 2HgCl_2(aq) \rightleftharpoons SnCl_4(aq) + Hg_2Cl_2(s)$$

$$SnCl_2(aq) + 2Hg_2Cl_2(aq) \rightleftharpoons SnCl_4(aq) + 2Hg(l)$$

การวิเคราะห์หาแคตไอออนหมู่ I-II

ให้นักศึกษานำ**หลอดทดลองขนาดใหญ่**ไปเบิกสารตัวอย่าง

เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามการทดลองต่อไปนี้

- สารตัวอย่างที่รับมาแต่ละอาทิตย์ ไม่ต้องเก็บไว้ใช้อาทิตย์ถัดไป
- ในการนำสารละลายเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยงแต่ละครั้ง จะได้ตะกอนกับเซนติฟิวเกจ ที่ต้องนำมาทำการทดลองต่อไป

วิธีการวิเคราะห์แคตไอออนหมู่ I

1. ตกตะกอนแคตไอออนหมู่ I

เทสารตัวอย่าง 1 มล. ใส่หลอดทดลอง **ตกตะกอนให้สมบูรณ์**ด้วย 6M HCl ทีละหยด จะได้ตะกอนสีขาวของแคตไอออนหมู่ I ($AgCl$, Hg_2Cl_2, $PbCl_2$) นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง *ตะกอน*ที่ได้วิเคราะห์หาแคตไอออนหมู่ I *ส่วนเซนติฟิวเกจ*ให้นำไปวิเคราะห์หาแคตไอออนหมู่ II ต่อไป

2. แยกเลดไอออน (Pb^{2+})

*ตะกอน*ที่ได้ ($AgCl$, Hg_2Cl_2, $PbCl_2$) เติมน้ำกลั่น 2 มล. ต้มในอ่างน้ำเดือดพร้อมคน (ตะกอน $PbCl_2$ ละลายในน้ำร้อน) นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยงขณะที่ยังร้อน

3. เซนติฟิวเกจ (Pb^{2+}) ทำได้ 2 วิธี

วิธีที่ 1 นำ*เซนติฟิวเกจ*หยด 1M K_2CrO_4 ลงไป 5-7 หยด ถ้าได้*ตะกอน*สีเหลืองของ $PbCrO_4$ นำไปเติม NaOH 1 มล. ตะกอนจะละลายได้สารละลายสีเหลือง แสดงว่ามี $\mathbf{Pb^{2+}}$

วิธีที่ 2 นำ*เซนติฟิวเกจ*ไปแช่น้ำเย็น จะได้*ตะกอน*สีขาวของ $PbCl_2$ แสดงว่ามี $\mathbf{Pb^{2+}}$

4. ตะกอน ($AgCl$, Hg_2Cl_2)

*ตะกอน*ที่ได้เติม 6M NH_4OH 2 มล. คนสารละลาย นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ถ้าได้*ตะกอน*สีเทา-ดำ จะเป็นสารผสมของ $Hg(NH_4)Cl(s)$ และ $Hg(l)$ แสดงว่าสารตัวอย่างมี mercurous ion, $\mathbf{Hg_2^{2+}}$ *ส่วนเซนติฟิวเกจ* $(Ag(NH_3)_2)^+$ นำมาวิเคราะห์หา Ag^+

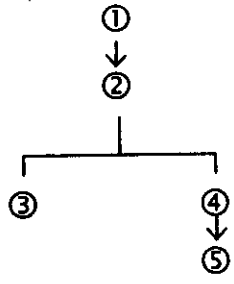

5. เซนติฟิวเกจ (ทดสอบ Ag^+)

เติม 6M HNO_3 ลงไปใน*เซนติฟิวเกจ*จนเป็นกรด ถ้าได้*ตะกอน*สีขาวของ AgCl แสดงว่ามี $\mathbf{Ag^+}$

วิธีการวิเคราะห์แคตไอออนหมู่ II

ทำการทดลองตามแผนผังของข้อต่อไปนี้

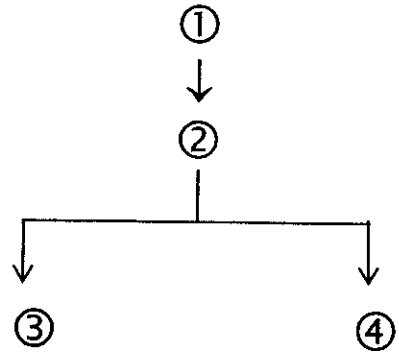

1. **ตกตะกอนแคตไอออนหมู่ II**

นำ*เซนติฟิวเกต*ที่แยกแคตไอออนหมู่ I ออกแล้ว เติม 3%H_2O_2 5-6 หยด อุ่นไล่ O_2 ออกให้หมด ทิ้งไว้ให้เย็น *ทำให้เป็นเบส*ด้วย 6M NH_4OH แล้ว*ทำให้เป็นกรด*ด้วย 6M HCl แล้วเติมต่อไปอีก 5 หยด เติมน้ำกลั่น 2 มล. (ได้สารละลาย HCl เข้มข้น 0.6M) นำไปอุ่น 5 นาที แล้ว**ตกตะกอนให้สมบูรณ์**ด้วย thioacetamide (CH_3CSNH_2) นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง *ตะกอน*นำมาวิเคราะห์หาแคตไอออนหมู่ II ส่วน*เซนติฟิวเกต*เก็บไว้วิเคราะห์หมู่ III-V

2. **แยกตะกอนแคตไอออนหมู่ IIA** : HgS (ดำ) PbS (ดำ) Bi_2S_3 (น้ำตาลดำ) CuS (ดำ) CdS (เหลือง) As_2S_3 (เหลือง) Sb_2S_3 (ส้ม) SnS (น้ำตาล)

เติม 1M NH_4NO_3 2 มล. ลงใน*ตะกอน* คน นำไปอุ่น 2 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง จะได้*ตะกอน*ของ HgS, PbS, Bi_2S_3, CuS, CdS ส่วน*สารละลาย*คือหมู่ IIB As^{3+}, Sb^{3+}, Sn^{2+}

3. วิเคราะห์แคตไอออนหมู่ IIA

เติม 6M HNO_3 2 มล. ในตะกอน คน นำไปอุ่น 5 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : HgS
ละลายตะกอนด้วยกรดกัดทอง (aqua regia : HCl conc. 1 มล. และ HNO_3 conc. 0.5 มล.) อุ่นจนตะกอนละลายหมด เติม 1M $SnCl_2$ 2 มล. (เพื่อกำจัด Cl_2 และ NO) ถ้าได้ตะกอนสีขาวซึ่งจะค่อยๆเปลี่ยนเป็นสีดำหรือเทา แสดงว่ามี Hg^{2+}

เซนติฟิวเกจ : Pb^{2+}, Bi^{3+}, Cu^{2+}, Cd^{2+}
เขี่ยซัลเฟอร์ที่ลอยอยู่ทิ้งไป เติม 5M $(NH_4)_2SO_4$ 1 มล. คนให้ทั่ว ตั้งทิ้งไว้ให้ตะกอนตกสมบูรณ์ แล้วนำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : $PbSO_4$
ล้างตะกอนก่อน แล้วเติม 6M ของ CH_3COOH 3 หยด และ 6M ของ CH_3COONH_4 1 มล. คน อุ่น 3 นาที K_2CrO_4 1 มล. ถ้าได้ตะกอนเหลืองของ $PbCrO_4$ แสดงว่ามี Pb^{2+}

เซนติฟิวเกจ : Bi^{3+}, Cu^{2+}, Cd^{2+}
ทำให้เป็นเบสด้วย NH_3 conc.(ทำในตู้ดูดควัน) เติมให้มากเกินพออีก 1 มล. เพื่อให้ตกตะกอนสมบูรณ์ นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : $Bi(OH)_3$
ล้างตะกอนก่อน แล้วเติม $NaHSnO_4$ (1M $SnCl_2$ 1 มล. และ 6M NaOH 2 มล.) คนให้ทั่ว ถ้าได้ตะกอนสีดำ แสดงว่ามี Bi^{3+}

เซนติฟิวเกจ : $Cu^{2+}Cd^{2+}$
$[Cu(NH_3)_4]^{2+}$(สีน้ำเงิน)และ $[Cd(NH_3)_4]^{2+}$(ไม่มีสี) แบ่งสารละลายออกเป็นสองส่วน

ส่วนที่ 1
ถ้าสารละลายมีสีน้ำเงิน แสดงว่ามี Cu^{2+} หรือ อีกวิธีคือทำสารละลายให้เป็นกรดด้วย 6M CH_3COOH เติม $K_4Fe(CN)_6$ 1 มล. ถ้าได้ตะกอนสีน้ำตาลแดงของ $Cu_2Fe(CN)_6$ แสดงว่ามี Cu^{2+}

ส่วนที่ 2
ถ้าสารละลายมีสีน้ำเงิน กำจัดสีน้ำเงินของสารประกอบเชิงซ้อน $[Cu(NH_3)_4]^{2+}$ โดยเติม 1M NaCN จนใส เติม thioacetamide 10 หยด อุ่น ถ้าได้ตะกอนเหลืองของ CdS แสดงว่ามี Cd^{2+}

<table>
<tr><td colspan="3">4. วิเคราะห์แคตไอออนหมู่ IIB (เซนติฟิวเกจ As^{3+}, Sb^{3+}, Sn^{2+})
ทำให้เป็นกรดด้วย 6M CH_3COOH เติมให้มากเกินพออีก 1 มล. คนให้ทั่ว นำไปอุ่น แล้วนำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ล้างตะกอนด้วยน้ำกลั่น ตะกอนที่ได้เติม น้ำกลั่นอีก 2 มล. และ HCl conc 4 มล. คน นำไปอุ่น และนำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง</td></tr>
<tr><td rowspan="2">ตะกอน : AsS_4 , As_2S_5
ละลายตะกอนด้วย HNO_3 conc 3 มล. อุ่น แล้วเติม $(NH_4)_2MoO_4$ 0.5 มล. นำไปอุ่นนาน 5 นาที ถ้าได้ตะกอนสีเหลืองแสดงว่ามี As^{2+}</td><td colspan="2">เซนติฟิวเกจ : Sb^{3+}, Sn^{4+}
แบ่งสารละลายออกเป็น 2 ส่วน</td></tr>
<tr><td>ส่วนที่ 1 Sn^{4+}
ใส่โลหะเหล็ก 1 ชิ้น ลงในสารละลาย อุ่น นำแต่สารละลายมาเติม $HgCl_2$ excess 1-2 หยด ถ้าเกิดตะกอนสีขาวซึ่งจะเปลี่ยนเป็นสีเทาหรือดำแสดงว่ามี Sn^{4+}</td><td>ส่วนที่ 2 Sb^{3+}
เติม 1M oxalic acid 5 มล. คนให้ทั่ว นำไปอุ่น แล้วเติม thioacetamide 2-3 หยด ถ้าเกิดตะกอนสีส้มแสดงว่ามี Sb^{3+}</td></tr>
</table>

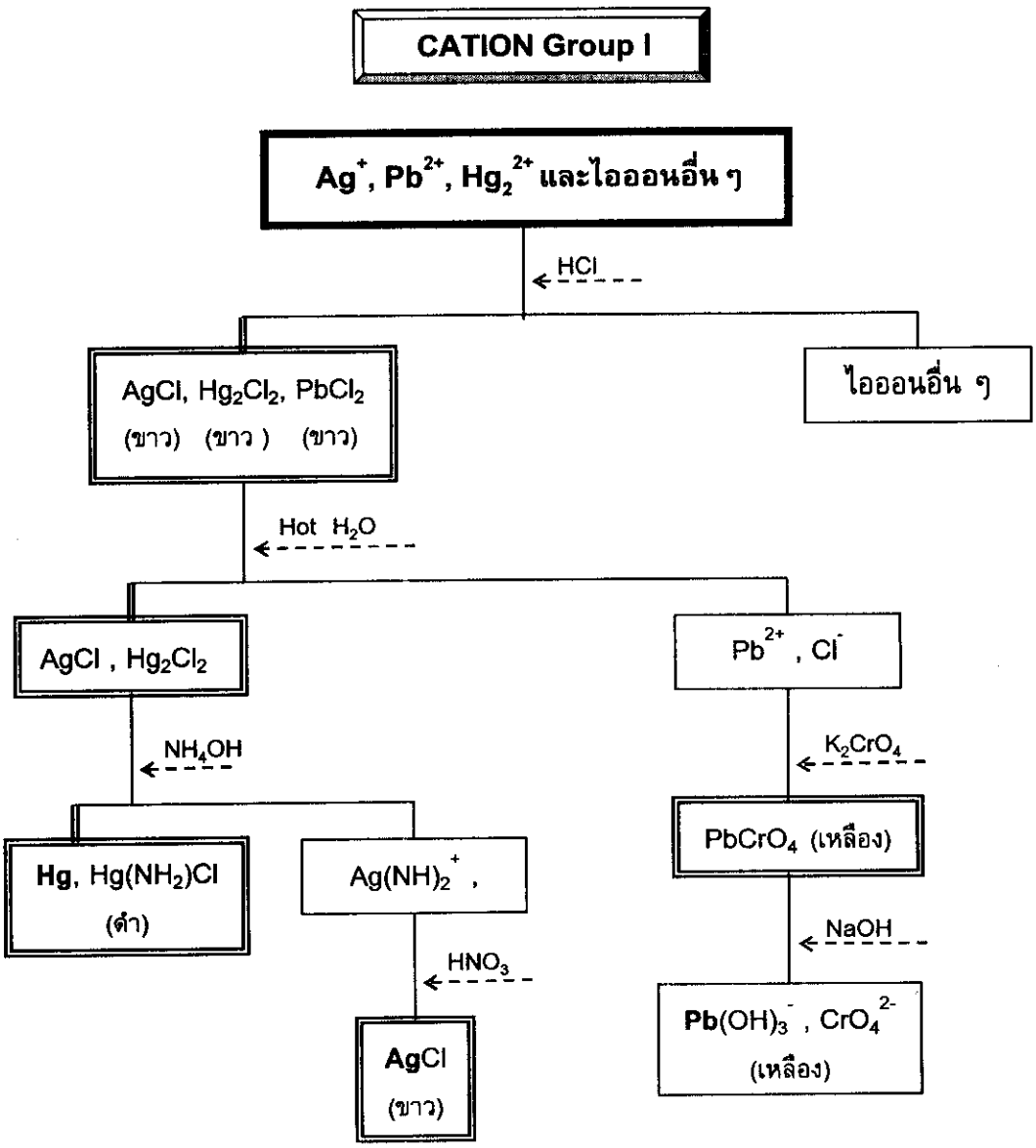
CATION Group I
Ag^+, Pb^{2+}, Hg_2^{2+} และไอออนอื่น ๆ
HCl
AgCl, Hg_2Cl_2, $PbCl_2$
(ขาว) (ขาว) (ขาว)
ไอออนอื่น ๆ
Hot H_2O
AgCl , Hg_2Cl_2
Pb^{2+} , Cl^-
NH_4OH
K_2CrO_4
Hg, $Hg(NH_2)Cl$
(ดำ)
$Ag(NH_3)_2^+$,
$PbCrO_4$ (เหลือง)
HNO_3
NaOH
AgCl
(ขาว)
$Pb(OH)_3^-$, CrO_4^{2-}
(เหลือง)

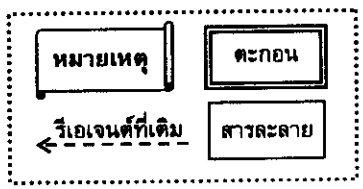
หมายเหตุ
ตะกอน
รีเอเจนต์ที่เติม
สารละลาย

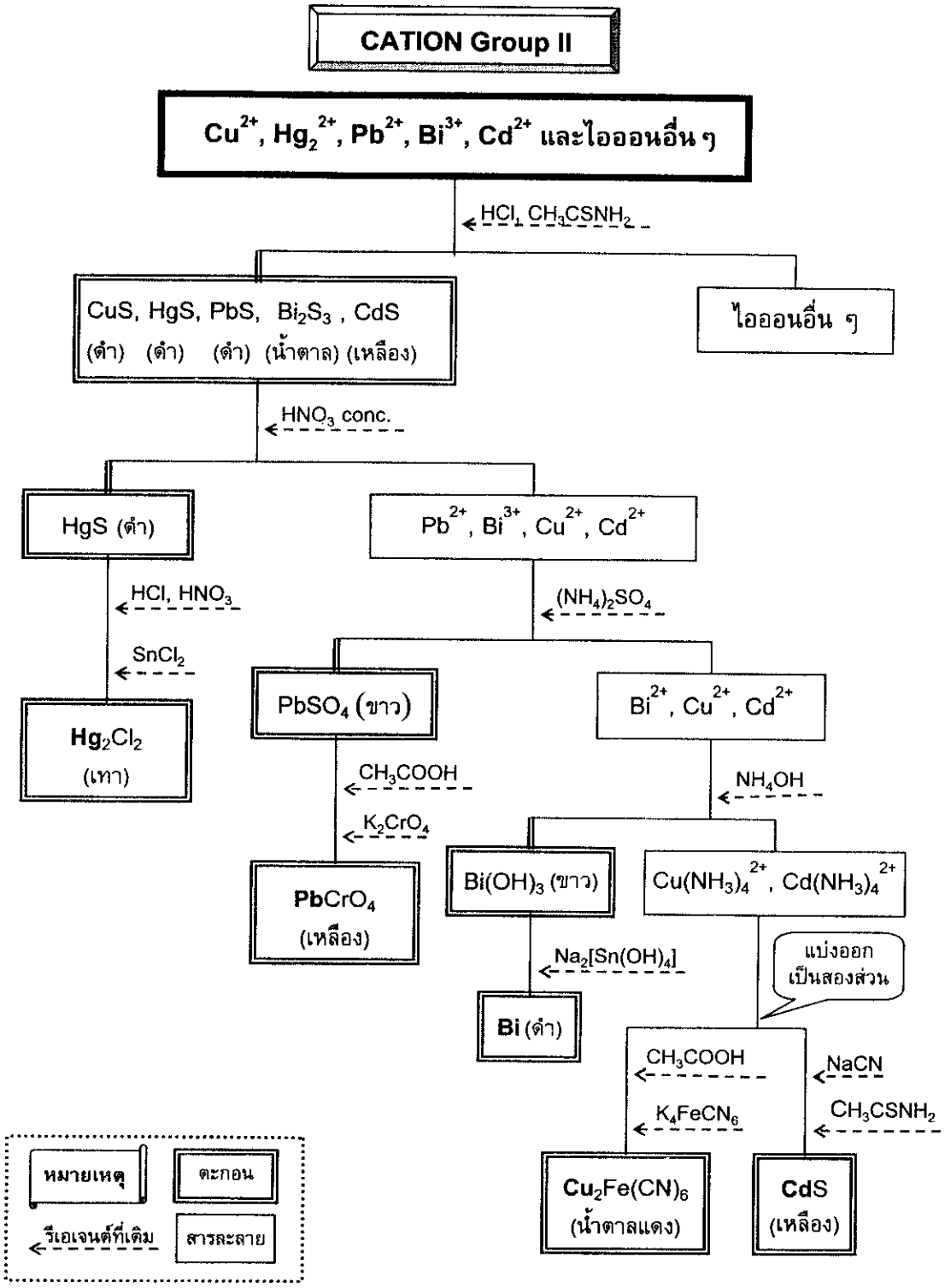
CATION Group II
Cu^{2+}, Hg_2^{2+}, Pb^{2+}, Bi^{3+}, Cd^{2+} และไอออนอื่น ๆ
HCl, CH_3CSNH_2
CuS, HgS, PbS, Bi_2S_3, CdS
(ดำ) (ดำ) (ดำ) (น้ำตาล) (เหลือง)
ไอออนอื่น ๆ
HNO_3 conc.
HgS (ดำ)
Pb^{2+}, Bi^{3+}, Cu^{2+}, Cd^{2+}
HCl, HNO_3
$SnCl_2$
$(NH_4)_2SO_4$
Hg_2Cl_2
(เทา)
$PbSO_4$ (ขาว)
Bi^{2+}, Cu^{2+}, Cd^{2+}
CH_3COOH
K_2CrO_4
NH_4OH
$PbCrO_4$
(เหลือง)
$Bi(OH)_3$ (ขาว)
$Cu(NH_3)_4^{2+}$, $Cd(NH_3)_4^{2+}$
$Na_2[Sn(OH)_4]$
แบ่งออก
เป็นสองส่วน
Bi (ดำ)
CH_3COOH
NaCN
K_4FeCN_6
CH_3CSNH_2
$Cu_2Fe(CN)_6$
(น้ำตาลแดง)
CdS
(เหลือง)
หมายเหตุ
ตะกอน
รีเอเจนต์ที่เติม
สารละลาย

แคตไอออนหมู่ III

แคตไอออนหมู่ IIIA ได้แก่ Al^{3+}, Cr^{3+}, Fe^{3+}

แคตไอออนหมู่ IIIB ได้แก่ Mn^{2+}, Zn^{2+}, Ni^{2+}, Co^{2+}

แคตไอออนหมู่ III จะตกตะกอนกับซัลไฟด์และไฮดรอกไซด์ ในสารละลายด่าง โดยให้สีของตะกอนแตกต่างกันไป เช่น MnS (สีเนื้อ), Fe_2S_3 (ดำ), CoS (ดำ), NiS (ดำ), ZnS (ขาว), $Al(OH)_3$ (วุ้นสีขาว), $Cr(OH)_3$ (ฟ้าอมม่วง)

ดังตารางการเกิดปฏิกิริยาของแคตไอออนหมู่ III และสมบัติของตะกอนที่ได้

แคตไอออน	ทำปฏิกิริยากับ	สารผลิตภัณฑ์	สมบัติทางเคมีและทางกายภาพ
Al^{3+}	NH_4OH	$Al(OH)_3(s)$	ตะกอนวุ้นสีขาว ละลายในสารละลายที่เป็นกรด ย้อมสีได้ด้วย aluminon ได้ตะกอนวุ้นสีแดง
Cr^{3+}	NH_4OH	$Cr(OH)_3(s)$	ตะกอนวุ้นสีเขียวอมเทา ละลายใน NaOH ที่มี H_2O_2 ได้ $[CrO_4]^{2-}$ (ทำปฏิกิริยากับ $Pb(CH_3COO)_2$ ได้ตะกอนสีเหลืองของ $PbCrO_4$)
Fe^{3+}	NH_4OH	$Fe(OH)_3(s)$	ตะกอนวุ้นสีน้ำตาลแดง ละลายในกรด แต่ไม่ละลายใน โซเดียมไฮดรอกไซด์
	KSCN	$[Fe(SCN)]^{2+}$	สารละลายสีแดงเข้ม
	$K_4Fe(CN)_6$	$Fe_4[Fe(CN)_6]_3$	สารละลายสีน้ำเงินเข้ม
Mn^{2+}	NH_4OH	$Mn(OH)_2(s)$	ตะกอนขาว ละลายในเกลือแอมโมเนีย
	H_2S	$MnS(s)$	ตะกอนสีเนื้อ ละลายได้ในกรดเจือจาง
	$NaBiO_3$	MnO_4^-	สารละลายสีม่วงแดง

แคตไอออน	ทำปฏิกิริยากับ	สารผลิตภัณฑ์	สมบัติทางเคมีและทางกายภาพ
Zn^{2+}	NH_4OH	$Zn(OH)_2(s)$	ตะกอนสีขาว ละลายได้ดีในเบส NH_3 ได้ $Zn(NH_3)_4^{2+}$ ซึ่งทำปฏิกิริยากับไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S) ในเบสได้ตะกอนสีขาวของ ZnS
	H_2S	$ZnS(s)$	ตะกอนสีขาว ละลายได้ดีในกรด
Co^{2+}	NH_4OH	$Co(OH)_2(s)$	ตะกอนสีน้ำเงิน ละลายได้ดีใน NH_4OH excess ได้สารละลาย $[Co(NH_3)_6]^{2+}$ สีฟ้าเข้ม ซึ่งจะทำปฏิกิริยาได้กับ H_2S ในเบส ได้ตะกอนสีดำของ CoS (ละลายในกรดกัดทอง)
	KSCN	$[Co(SCN)_4]^{2-}$	สารละลายสีน้ำเงิน
Ni^{2+}	NH_4OH	$Ni(OH)_2(s)$	ตะกอนสีเขียว ละลายได้ใน NH_4OH excess ได้สารประกอบเชิงซ้อน $[Ni(NH_3)_6]^{2+}$ ซึ่งทำปฏิกิริยากับ H_2S ในเบส ได้ตะกอนสีดำของ NiS (ละลายได้ในกรดกัดทอง)
	$C_4H_8N_2O_8$ (ไดเมทิลไกล-ออกซีมใน NH_3)	$Ni(C_4H_7N_2O_2)_2$	ตะกอนสีแดง
	H_2S	NiS	ตะกอนสีดำ

แคตไอออนหมู่ IIIA

อลูมิเนียมไอออน (Aluminium ion, Al^{3+})

เกลือของอลูมิเนียมส่วนใหญ่จะไม่มีสี และละลายได้ดีทั้งในน้ำ ในกรดแก่ และในเบสแก่ แต่ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนีย ปฏิกิริยาที่สำคัญของอลูมิเนียมไอออน ได้แก่

1. **Ammonia solution,** NH_3 อลูมิเนียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย ได้ตะกอนวุ้นสีขาวของอลูมิเนียมไฮดรอกไซด์ ($Al(OH)_3$) ละลายได้ดีในกรดแก่และเบสแก่ ได้สารละลายอลูมิเนียมคลอไรด์ ($AlCl_3$) และสารละลายโซเดียมอลูมิเนต ($Na[AlO_2]$)* ตามลำดับ

$$Al^{3+}(aq) + 3NH_3(aq) + 3H_2O(l) \rightleftharpoons Al(OH)_3(s) + 3NH_4^+(aq)$$

$$Al(OH)_3(s) + 3HCl \rightleftharpoons AlCl_3(aq) + 3H_2O(l)$$

$$Al(OH)_3(s) + NaOH(aq) \rightleftharpoons Na[AlO_2](aq) + 2H_2O(l)$$

2. **Sodium hydroxide solution**, NaOH อลูมิเนียมไอออนตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนวุ้นขาวของอลูมิเนียมไฮดรอกไซด์เช่นเดียวกันและละลายได้ในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ ดังสมการข้างต้น ขณะที่เติมเบสแก่

$$Al^{3+}(aq) + 3OH^-(aq) \rightleftharpoons Al(OH)_3(s)$$

สารละลายโซเดียมอลูมิเนตสามารถเกิดปฏิกิริยาได้ตะกอนของอลูมิเนียมไฮดรอกไซด์กลับมาอีกครั้ง เมื่อเติมรีเอเจนต์บางตัวลงไป เช่น เบสอ่อนของแอมโมเนีย (CH_3COONH_4 , NH_4Cl โดยต้มไล่ก๊าซแอมโมเนียออกไป) หรือกรดแก่

---

* $[AlO_2]^-$ เป็นรูปที่ถูกไฮเดรตมาจาก $[Al(OH)_4]^-$ แล้วได้ $[AlO_2.H_2O]^-$

$$Na[AlO_2](aq) + CH_3COONH_4 + H_2O \rightleftharpoons Al(OH)_3(s) + NH_3(g) + CH_3COONa$$

$$Na[AlO_2](aq) + HCl + H_2O \rightleftharpoons Al(OH)_3(s) + NaCl$$

3. **Ammonium sulfide solution**, NH_4HS อลูมิเนียมไอออนทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ จะเกิดตะกอนวุ้นขาวของแอมโมเนียมไฮดรอกไซด์ เนื่องจาก Al_2S_3 ถูกไฮโดรไลส์ได้สมบูรณ์

$$2Al^{3+}(aq) + 3NH_4HS + 3NH_3 \rightleftharpoons Al_2S_3(s) + 6NH_4^+$$

$$Al_2S_3 + 6H_2O \rightleftharpoons 2Al(OH)_3(s) + 3H_2S(g)$$

4. **Aluminon reagent**[†] เป็นสารละลายที่เป็นสีย้อม ซึ่งสามารถย้อมสีตะกอนอลูมิเนียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนเชิงซ้อนที่มีสีแดง

โครมิกไอออน (Chromic ion, Cr^{3+})

สารละลายเชิงซ้อนของเกลือโครมิกมีหลายสี เช่น สีม่วงของสารละลายกรดโครมิก $[Cr(H_2O)_6]^{3+}$ สารละลายสีเขียวของโครมิกคลอไรด์ (ทั้ง $[Cr(H_2O)_5Cl]^{2+}$ และ $[Cr(H_2O)_4Cl_2]^+$) ปฏิกิริยาที่สำคัญของโครมิกไอออน ได้แก่

1. **Ammonia solution**, NH_3 โครมิกไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย ได้ตะกอนวุ้นสีเขียวของโครมิกไฮดรอกไซด์ และในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอ จะได้ตะกอนสีม่วงหรือสีชมพูของสารประกอบเชิงซ้อนโครมิกแอมมีน

$$Cr^{3+}(aq) + 3NH_3(aq) + 3H_2O(l) \rightleftharpoons Cr(OH)_3(s) + 3NH_4^+(aq)$$

$$Cr(OH)_3(s) + 6NH_3(aq) \rightleftharpoons [Cr(NH_3)_6](OH)_3(s)$$

[†] อลูมินอน เป็นสารละลายของเกลืออลูมิเนียมของกรดยูรีนไตรคาร์บอกซิลิค , $C_{22}H_{14}O_9$) เตรียมโดยละลาย 0.25 กรัมของอลูมินอนในน้ำ 250 มล.

2. Sodium hydroxide solution, NaOH โครมิกไอออนตกตะกอนกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เป็นตะกอนวุ้นสีเขียวของโครมิกไฮดรอกไซด์ และละลายได้อย่างรวดเร็วในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ ได้สารละลายเชิงซ้อนสีเขียวของโซเดียมโครไมต์ ($Na[CrO_2]$) ซึ่งสามารถเกิดตะกอนกลับมาได้อีก เช่นเดียวกับโซเดียมอลูมิเนต และเมื่อเติมไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์จะได้สารละลายสีเหลืองของโซเดียมโครเมต ($Na_2[CrO_4]$) หรือกรดเปอร์โครมิก

$$Cr^{3+}(aq) + 3OH^{-}(aq) \rightleftharpoons Cr(OH)_3(s)$$

$$Cr(OH)_3(s) + NaOH(aq) \rightleftharpoons Na[CrO_2](aq) + 2H_2O(l)$$

$$2Na[CrO_2](aq) + 2NaOH + 3H_2O_2 \rightleftharpoons 2Na_2[CrO_4](aq) + 4H_2O(l)$$

สำหรับสารละลายโซเดียมโครเมต สามารถเกิดปฏิกิริยากับรีเอเจนต์ได้หลายชนิด เกิดตะกอนที่แตกต่างกันไป เช่น สารละลายแบเรียมคลอไรด์ให้ตะกอนสีเหลืองของแบเรียมโครเมต

$$2Na_2[CrO_4](aq) + BaCl(aq) \rightleftharpoons BaCrO_4(s) + 2NaCl(aq)$$

สารละลายเลดแอซิเตตให้ตะกอนสีเหลืองของเลดโครเมต

$$2Na_2[CrO_4] + Pb(CH_3COO)_2 \rightleftharpoons PbCrO_4(s) + 2CH_3COONa(aq)$$

3. Ammonium sulfide solution, NH_4HS โครมิคไอออนเมื่อเติมสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ ตะกอนที่ได้จะไม่อยู่ในรูปของเกลือซัลไฟด์ แต่จะเกิดตะกอนวุ้นขาวของโครมิคไฮดรอกไซด์ ทั้งนี้เพราะ Cr_2S_3 ถูกไฮโดรไลส์ได้สมบูรณ์ในน้ำ

$$2Cr^{3+}(aq) + 3NH_4HS + 3NH_3 \rightleftharpoons Cr_2S_3(s) + 6NH_4^{+}(aq)$$

$$Cr_2S_3 + 6H_2O \rightleftharpoons 2Cr(OH)_3(s) + 3H_2S(g)$$

เฟอร์ริกไอออน (Ferric ion, Fe^{3+})

สารละลายเชิงซ้อนของเฟอร์ริกส่วนใหญ่มีสีเหลือง-แดง หรือ เหลือง-น้ำตาล ปฏิกิริยาที่สำคัญของเฟอร์ริกไอออน ได้แก่

1. **Ammonia solution,** NH_3 สารละลายแอมโมเนียกับสามารถทำปฏิกิริยากับเฟอร์ริกไอออน ได้ตะกอนสีน้ำตาลแดงของเฟอร์ริกไฮดรอกไซด์ ($Fe(OH)_3$) ที่ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอและไม่ละลายในเบสแก่ ซึ่งทำให้แตกต่างไปจากตะกอนของโครมิกไฮดรอกไซด์และอลูมิเนียมไฮดรอกไซด์ แต่จะเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของเฟอร์ริกออกไซด์ (Fe_2O_3) ได้เมื่อนำไปต้มในกรดแก่

$$Fe^{3+}(aq) + 3NH_3(aq) + 3H_2O(l) \rightleftharpoons Fe(OH)_3(s) + 3NH_4^+(aq)$$

$$2Fe(OH)_3(s) \rightleftharpoons Fe_2O_3(aq) + 3H_2O(l)$$

2. **Sodium hydroxide solution**, NaOH เฟอร์ริกไอออนสามารถเกิดตะกอนสีน้ำตาลแดงของเฟอร์ริกไฮดรอกไซด์ ในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์

$$Fe^{3+}(aq) + 3OH^-(aq) \rightleftharpoons Fe(OH)_3(s)$$

3. **Ammonium sulfide solution**, NH_4HS เฟอร์ริกไอออนตกตะกอนกับสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ ได้ตะกอนดำของเฟอร์ริกซัลไฟด์ (Fe_2S_3) แต่ละลายได้ดีกับกรดไฮโดรคลอริกเจือจางได้เฟอร์รัสคลอไรด์และซัลเฟอร์

$$2Fe^{3+}(aq) + 3NH_4HS + 3NH_3 \rightleftharpoons Fe_2S_3(s) + 6NH_4^+(aq)$$

$$Fe_2S_3 + 4HCl \rightleftharpoons 2FeCl_2 + S(s) + 2H_2S(g)$$

4. **Potassium thiocyanate solution**, KSCN เมื่อเติมไทโอไซยาเนตในเฟอร์ริกไอออนจะเกิดไอออนเชิงซ้อนสีแดงเข้มของเฟอร์ริกไทโอไซยาเนตไอออน $[Fe(SCN)]^{2+}$

$$Fe^{3+}(aq) + SCN^-(aq) \rightleftharpoons [Fe(SCN)]^{2+}(aq)$$

เมอร์คิวริคคลอไรด์และฟลูออไรด์สามารถที่จะฟอกสีของไอออนเชิงซ้อนเฟอร์ริกไทโอไซยาเนตได้ ในรูปของเมอร์คิวริคไทโอไซยาเนต ($Hg(SCN)_2$) และเฟอร์ริ-ฟลูออไรด์ (FeF_6) ตามลำดับ

$$2[Fe(SCN)]^{2+}(aq) + HgCl_2(aq) \rightleftharpoons 2Fe^{3+}(aq) + Hg(SCN)]_2(aq) + 2Cl^-$$

$$[Fe(SCN)]^{2+}(aq) + 6F^-(aq) \rightleftharpoons [FeF_6]^{3-}(aq) + (SCN)^-(aq)$$

แคตไอออนหมู่ IIIB

แมงกานัสไอออน (Manganous ion, Mn^{2+})

สารประกอบแมงกานัสในน้ำมักเป็นสีชมพู ปฏิกิริยาที่สำคัญของแมงกานัสไอออน ได้แก่

1. **Sodium hydroxide solution**, NaOH แมงกานัสไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับโซเดียมไฮดรอกไซด์เกิดตะกอนขาวของแมงกานัสไฮดรอกไซด์ ($Mn(OH)_2$) ซึ่งไม่ละลายในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ แต่สามารถถูกออกซิไดส์ได้ในอากาศ หรือเมื่อเติมไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์เพียงเล็กน้อย จะได้ตะกอนสีน้ำตาลของสารประกอบแมงกานัสออกไซด์อย่างรวดเร็ว

$$Mn^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Mn(OH)_2(s)$$

$$Mn(OH)_2(s) + H_2O_2(aq) \rightleftharpoons MnO_2(s) + 2H_2O(l)$$

2. **Ammonia solution**, NH_3 แมงกานัสไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย ได้ตะกอนสีขาวของแมงกานัสไฮดรอกไซด์ ($Mn(OH)_2$) ละลายได้ดีในสารละลายเกลือแอมโมเนียม

$$Mn^{2+}(aq) + 2NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Mn(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

3. **Ammonium sulfide solution**, NH_4HS แมงกานัสไอออนเมื่อเติมสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ ตะกอนที่ได้จะเป็นสีชมพูของแมงกานัสซัลไฟด์

ละลายได้ดีในกรดไฮโดรคลอริกเจือจางและกรดแอซิติก (แตกต่างจากซัลไฟด์ของนิเกิลและโคบอลต์)

$$Mn^{2+}(aq) + NH_4HS + NH_3 \rightleftharpoons MnS(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$MnS(s) + 2H^+ \rightleftharpoons Mn^{2+}(aq) + H_2S(g)$$

4. **Sodium bismuthate**, $NaBiO_3$ แมงกานีสไอออนทำปฏิกิริยากับโซเดียมไบมูเทตในกรดไนตริกเจือจางหรือกรดซัลฟุริกเจือจาง จะได้กรดเปอร์แมงกานิคสีม่วง[-]

$$2Mn^{2+}+5NaBiO_3+16HNO_3 \rightleftharpoons 2HMnO_4+5Bi(NO_3)_3+7H_2O(l)+NaNO_3+4Na^+$$

ซิงค์ไอออน (Zinc, Zn^{2+})

สารละลายซิงค์ไอออนส่วนใหญ่ไม่มีสี มีปฏิกิริยาที่สำคัญดังนี้

1. **Sodium hydroxide solution**, NaOH ซิงค์ไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับโซเดียมไฮดรอกไซด์เกิดตะกอนวุ้นสีขาวของซิงค์ไฮดรอกไซด์ ($Zn(OH)_2$) ซึ่งละลายได้ดีในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอได้สารละลายโซเดียมซิงเคต และยังละลายในสารละลายกรดเจือจาง

$$Zn^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Zn(OH)_2(s)$$

$$Zn(OH)_2(s) + 2NaOH(aq) \rightleftharpoons Na_2[ZnO_2](aq) + 2H_2O(l)$$

$$Zn(OH)_2(s) + H^+(aq) \rightleftharpoons Zn^{2+}(aq) + H_2O(l)$$

2. **Ammonia solution**, NH_3 ซิงค์ไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย ได้ตะกอนวุ้นสีขาวของซิงค์ไฮดรอกไซด์ ($Zn(OH)_2$) ละลายได้ดีในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอและในสารละลายเกลือแอมโมเนียม

$$Zn^{2+}(aq) + 2NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Zn(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

[-] ถ้าสารละลายมีสีเข้มมากอาจมองไม่เห็นสีม่วงของกรดเปอร์แมงกานิค ให้เจือจางด้วยน้ำกลั่นจนกระทั่งสีม่วงปรากฏขึ้น

$$Zn(OH)_2(s) + 4NH_3(aq) \rightleftharpoons [Zn(NH_3)_4](OH)_2(aq)$$

3. Ammonium sulfide solution, NH_4HS ซิงค์ไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ เกิดตะกอนขาวของซิงค์ซัลไฟด์ (ZnS) ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ที่มากเกินพอและไม่ละลายในกรดแอซิติก แต่ละลายได้ดีในกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง

$$Zn^{2+}(aq) + NH_4HS + NH_3 \rightleftharpoons ZnS(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$ZnS(s) + 2H^+ \rightleftharpoons Zn^{2+}(aq) + H_2S(g)$$

การเติมสารละลายอัลคาไลแอซิเตต เช่น โซเดียมซิเตต* ลงไปในสารละลายที่มีซิงค์ไอออน จะทำให้เกิดอัลคาไลซิงเคต ที่สามารถเกิดตะกอนขาวของซิงค์ซัลไฟด์กับซัลไฟด์ไอออนได้

$$Na_2[ZnO_2](aq) + H_2S \rightleftharpoons ZnS(s) + 2NaOH(aq)$$

นิกเกิลไอออน (Nickel ion, Ni^{2+})

เกลือของอลูมิเนียมส่วนใหญ่มีสีเขียว ปฏิกิริยาที่สำคัญของนิกเกิลไอออนได้แก่

1. Sodium hydroxide solution, NaOH นิกเกิลสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ได้ตะกอนสีเขียวของนิกเกลัสไฮดรอกไซด์ ($Ni(OH)_2$) ไม่ละลายในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ แต่ละลายในสารละลายแอมโมเนียและสารละลายเกลือของแอมโมเนียม เกิดเป็นสารละลายเชิงซ้อนสีเขียวอมฟ้าของนิกเกลัสแอมมีนไอออน $[Ni(NH_3)_6]^{2+}$

$$Ni^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Ni(OH)_2(s)$$

$$Ni(OH)_2(s) + 6NH_3(aq) \rightleftharpoons Ni[(NH_3)_6]^{2+}(aq) + 2OH^-(aq)$$

---

* Sodium citrate ($C_6H_5Na_3O_7$) หรือ $HOC(COONa)(CH_2COONa).2H_2O$

สำหรับตะกอนนิกเกลัสไฮดรอกไซด์ เมื่อเติมไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์เพียงเล็กน้อย จะถูกออกซิไดส์ได้ตะกอนสีดำของนิกเกลิคไฮดรอกไซด์ ($Ni(OH)_3$)

$$4Ni(OH)_2(s) + 2H_2O_2(aq) \rightleftharpoons 4Ni(OH)_3(s)$$

2. Ammonia solution, NH_3 นิกเกิลไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนเกลือสีเขียวก่อน แล้วละลายในสารละลายแอมโมเนีย ได้สารละลายสีเขียวของไอออนเชิงซ้อนนิกเกลัสแอมมีนตามลำดับ

$$Ni^{2+}(aq) + 2NH_3(aq) + 2H_2O(l) \rightleftharpoons Ni(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$Ni(OH)_2(s) + 6NH_3(aq) \rightleftharpoons [Ni(NH_3)_6]^{2+}(aq) + 2OH^-(aq)$$

3. Hydrogen sulfide, H_2S นิกเกิลไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับซัลไฟด์ไอออน ในสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนดำของนิกเกิลซัลไฟด์ (NiS) ไม่ละลายในกรดไฮโดรคลอริกเจือจางที่เย็นและไม่ละลายในกรดแอซิติก แต่ละลายได้ดีในกรดไนตริกที่ร้อนและในกรดกัดทอง

$$Ni^{2+}(aq) + S^{2-}(aq) \rightleftharpoons NiS(s)$$

$$3NiS(s) + 8HNO_3 \rightleftharpoons 3Ni(NO_3)_2 + 2NO + 3S + 4H_2O$$

$$3NiS(s) + 2HNO_3 + 2HCl \rightleftharpoons 3NiCl_3 + 2NO + 3S + 4H_2O$$

4. Dimethylglyoxime reagent[ʌ], $C_4H_8O_2N_2$ นิกเกิลไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายไดเมทิลไกลออกซีม ในสารละลายเบสของแอมโมเนียมไฮดรอกไซด์ เกิดตะกอนแดงของนิกเกิลไดเมทิลไกลออกซีม

$$Ni^{2+} + 2C_4H_8O_2N_2 + 2NH_4OH \rightleftharpoons Ni(C_4H_7O_2N_2)_2(s) + NH_4^+ + 2H_2O$$

โคบอลตัสไอออน (Cobaltous ion, Co^{2+})

เกลือของโคบอลตัสส่วนใหญ่จะมีสีชมพู ปฏิกิริยาที่สำคัญของโคบอลตัสไอออน ได้แก่

[ʌ] เตรียมได้จากละลาย 1 กรัมของไดเมทิลไกลออกซีมใน 100 มล. ของ 95%เอทานอล

1. **Sodium hydroxide solution,** NaOH สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์สามารถทำปฏิกิริยากับโคบอลทัสไอออน ได้ตะกอนสีน้ำเงินแล้วเปลี่ยนเป็นสีชมพูของโคบอลตัสไฮดรอกไซด์ ($Co(OH)_2$) ไม่ละลายในโซเดียมไฮดรอกไซด์ที่มากเกินพอ

$$Co^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Co(OH)_2(s)$$

แต่ละลายในสารละลายแอมโมเนียและสารละลายเกลือของแอมโมเนียม เกิดเป็นสารละลายเชิงซ้อนสีชมพูของโคบอลแอมมีนไอออน $[Co(NH_3)_6]^{2+}$

$$Co(OH)_2(s) + 6NH_3(aq) \rightleftharpoons Co[(NH_3)_6]^{2+}(aq) + 2OH^-(aq)$$

สำหรับตะกอนโคบอลตัสไฮดรอกไซด์ เมื่อเติมไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์จะถูกออกซิไดส์ต่อได้ตะกอนสีน้ำตาลเข้มของโคบอลติกไฮดรอกไซด์ ($Co(OH)_3$) ที่ไม่ละลายในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เข้มข้น แต่สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์เข้มข้นสามารถละลายตะกอนโคบอลตัสไฮดรอกไซด์ได้

$$2Co(OH)_2(s) + 2H_2O_2(aq) \rightleftharpoons 2Co(OH)_3(s) + H_2O$$

2. **Ammonia solution,** NH_3 โคบอลตัสไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนีย เกิดตะกอนเกลือสีน้ำเงินก่อน แล้วละลายอย่างรวดเร็วในสารละลายแอมโมเนียที่มากเกินพอและมีก๊าซออกซิเจน ได้สารละลายเชิงซ้อนสีน้ำตาลแกมเหลืองของเกลือโคบอลแอมมีน $[Co(NH_3)_6]^{3+}$

$$4Co^{2+} + 28NH_3 + 6H_2O + O_2 \rightleftharpoons 2[Co(NH_3)_6](OH)_3 + 4NH_4^+(aq)$$

3. **Ammonium sulfide solution,** NH_4HS โคบอลตัสไอออนทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ ได้ตะกอนดำของซิงค์ซัลไฟด์ (CoS) ไม่ละลายทั้งในสารละลายแอมโมเนียมซัลไฟด์ที่มากเกินพอและในกรดแอซิติกและไม่ละลายในกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง แต่ละลายได้ดีในกรดไนตริกที่ร้อนและละลายในกรดกัดทอง

$$Co^{2+}(aq) + NH_4HS + NH_3 \rightleftharpoons CoS(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$3CoS(s) + 8HNO_3(aq) \rightleftharpoons 3Co(NO_3)_2(aq) + 2NO + 3S(s) + 4H_2O$$

$$3CoS(s) + 2HNO_3 + 2HCl \rightleftharpoons 3CoCl_3(aq) + 2NO + 3S(s) + 4H_2O$$

4. Potassium thiocyanate solution, KSCN โคบอลต์สไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโพแทสเซียมไทโอไซยาเนต ได้สารละลายเชิงซ้อนสีฟ้าของไอออนโคบอลต์-ไทโอไซยาเนต $[Co(SCN)_4]^{2-}$

$$Co^{2+}(aq) + 4SCN^-(aq) \rightleftharpoons [Co(SCN)_4]^{2-}(aq)$$

5. Potassium nitrite solution, KNO_2 เมื่อเติมโพแทสเซียมไนไตรท์ลงในสารละลายโคบอลต์สไอออนที่มีกรดแอซิติกอยู่ จะได้ตะกอนสีเหลืองของโพแทสเซียมโคบอลต์ไนไตรท์ $K_3[Co(NO_2)_6]$

$$Co^{2+}(aq) + 7KNO_2 + 2CH_3COOH(aq) \rightleftharpoons [Co(SCN)_4]^{2-}(aq)$$

การวิเคราะห์แคตไอออนหมู่ III

1. **ตกตะกอนแคตไอออนหมู่ III** ใส่สารตัวอย่างปริมาตร 1 มล. ลงในหลอดทดลอง เติม NH_4OH conc. จนเป็นเบส เติม 2M thioacetamide 1 มล. อุ่น แล้วนำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง จะได้*ตะกอน*ของแคตไอออนหมู่ III (ส่วน*เซนติฟิวเก*จนำไปวิเคราะห์หมู่อื่น) ละลายตะกอนด้วยกรดกัดทอง (2 มล. ของ 6M HCl ต้มในอ่างน้ำเดือดนาน 2 นาที เติม 6M HNO_3 1 มล.) ต้มจนตะกอนละลายหมด (ถ้ามีซัลเฟอร์ลอยอยู่ให้เขี่ยทิ้ง)
2. **แยกแคตไอออนหมู่ IIIA และ IIIB** เติม 3M hydrazine hydrochloride (hydrazine HCl) 5 หยด ลงในสารละลาย *ทำให้เป็นเบส* ด้วย NH_4OH conc แล้วเติมให้มากเกินพออีก 1 มล. ต้มนาน 3 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยงขณะร้อน *แยกเซนติฟิวเก*จไว้ตกตะกอนหมู่ IIIB ในข้อ 3 ส่วน*ตะกอน*เติม 1M KNO_3 1 มล.และ 3M hydrazine HCl 1 หยด เติม 6M NaOH 2 หยด คนให้ทั่ว อุ่น นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ***ตะกอนนำไปวิเคราะห์หมู่ IIIA ในข้อ 4*** (*เซนติฟิวเก*จนำไปรวมกับหมู่ IIIB)
3. **ตกตะกอนหมู่ IIIB** เติม 2M thioacetamide 1 มล. อุ่น 10 นาที ตั้งทิ้งไว้ให้เย็นนาน 15 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ล้างตะกอนด้วย 6M CH_3COONH_4 3 หยด ทิ้งน้ำล้างตะกอน แล้วล้างด้วยน้ำกลั่นอีกครั้ง ***เก็บตะกอนหมู่ IIIBไว้ทำในข้อ 5***

4. วิเคราะห์แคตไอออนหมู่ IIIA (ตะกอน : $Fe(OH)_3$, $Al(OH)_3$, $Cr(OH)_3$

เติม 6M NaOH 2 มล. เติม 3%H_2O_2 1 มล. นำไปอุ่น (เพื่อไล่ O_2) ทิ้งไว้ให้เย็นก่อน นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

เซนติฟิวเกจ : AlO_2^{2-}, CrO_4^{2-}

เติม 6M CH_3COONH_4 2 มล. คน อุ่น 5 นาที เข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : $(Al(OH)_3$

ล้างตะกอนด้วยน้ำกลั่นแล้วละลายด้วย 6M HCl 1 มล. อุ่นจนตะกอนละลายหมด เติม aluminon 5 หยด คน เติม 6M NH_4OH ทีละหยดจนเป็นเบส นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ถ้าพบตะกอนวุ้นสีแดงของ $Al(OH)_3$ aluminon แสดงว่ามี **Al^{3+}**

เซนติฟิวเกจ : CrO_4^{2-}

ทำให้เป็นกรดด้วย 6M CH_3COOH แล้วเติม 1M $Pb(CH_3COO)_2$ 1 มล. ถ้าได้ตะกอนสีเหลืองของ $PbCrO_4$ แสดงว่ามี **Cr^{3+}**

ตะกอน : $Fe(OH)_3$

ละลายตะกอนด้วย 3M H_2SO_4 2 มล. คน อุ่นจนตะกอนละลายหมด เติม 1M KSCN 2 หยด ถ้าได้สารละลายสีแดงเข้มของ $Fe(SCN)^{2+}$ แสดงว่ามี **Fe^{3+}**

5. วิเคราะห์แคตไอออนหมู่ IIIB (ตะกอน : MnS, ZnS, CoS, NiS)

เติมน้ำกลั่น 1 มล. ลงในตะกอน แล้วเติม 6M CH_3COOH 4 หยด คนนาน 2 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : ZnS, CoS, NiS

เติมน้ำกลั่น 1 มล. แช่หลอดทดลองในน้ำเย็น เติม 6M HCl 5 หยด คน นาน 1 นาที (ละลายตะกอน ZnS ออกมา) นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยงทันที

ตะกอน : CoS, NiS

เติม 6M HCl 1 มล. และเติม 6M HNO_3 0.5 มล. อุ่น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 หา Co^{2+} : เติม 1M KSCN 3 มล. คนให้ทั่ว ถ้าได้สารละลายสีฟ้าของ $[Co(SCN)_4]^{2-}$ แสดงว่า มี **Co^{2+}**

ส่วนที่ 2 หา Ni^{2+} : เติม 6M NH_4OH จนเป็นเบส เติม dimethyl glyoxime 10 หยด ลงไปในสารละลาย ถ้าได้ตะกอนสีแดงของ $Ni(C_4H_6N_2O_2H_2)_2$ แสดงว่ามี **Ni^{2+}**

เซนติฟิวเกจ : Zn^{2+}

เติม 2M sodium citrate ($C_6H_5Na_3O_7$) 1 มล. และ 3M hydrazine HCl (N_2H_4*HCl) 5 หยด แล้วเติม 5 หยดของ 2M thioacetamide คนแล้วอุ่น ถ้าได้ตะกอนสีขาวของ ZnS แสดงว่ามี **Zn^{2+}**

เซนติฟิวเกจ : Mn^{2+}

นำไปต้ม 2 นาที เพื่อไล่ H_2S เติม 6M HNO_3 1 มล. อุ่น เติมน้ำกลั่น 2 มล. เพื่อให้สารละลายเจือจาง เติม $NaBiO_3$ เล็กน้อย คน สารละลายแล้วนำไปอุ่น นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ถ้าสารละลายมีสีม่วงแดง แสดงว่ามี **Mn^{3+}**

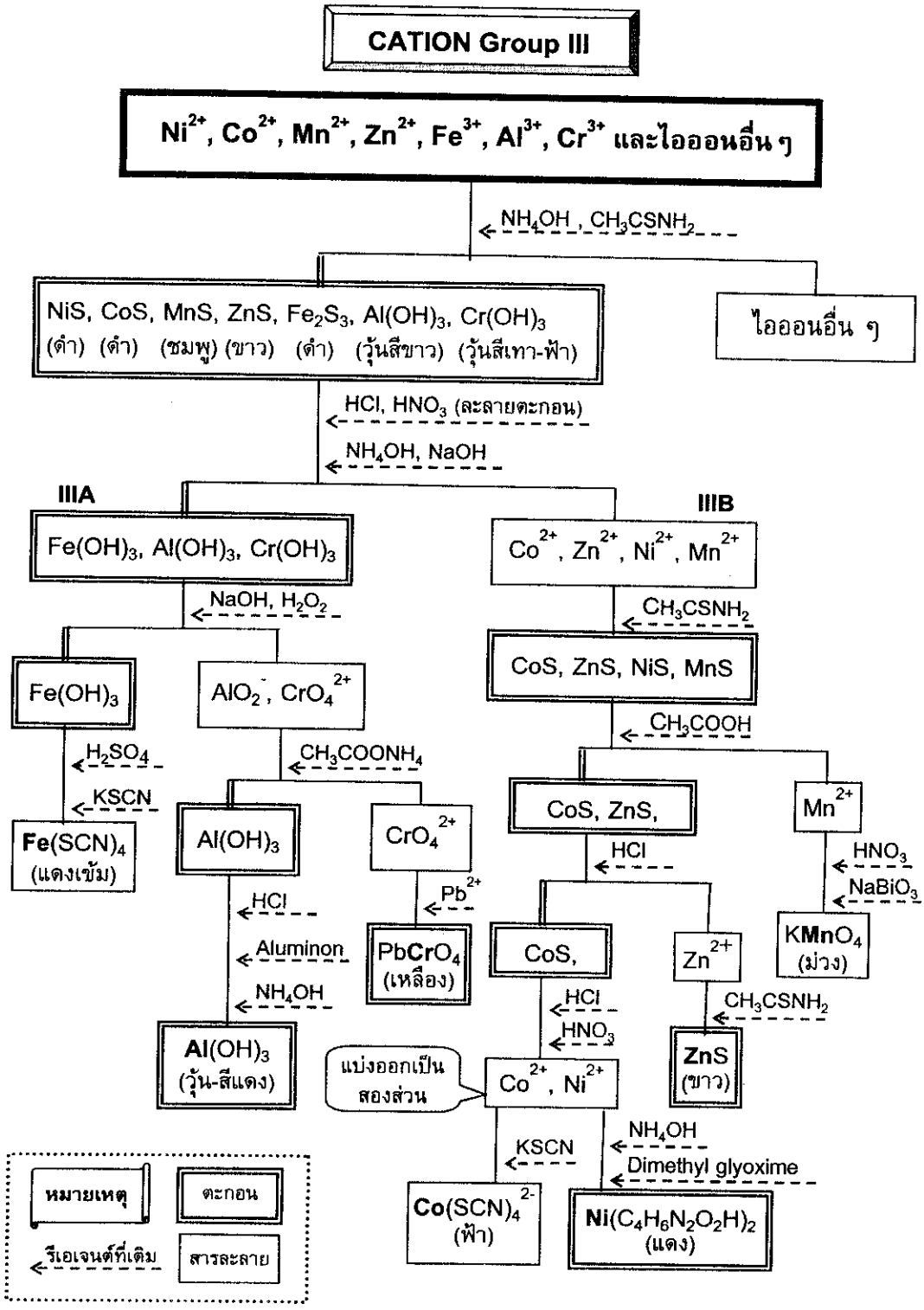
CATION Group III
Ni^{2+}, Co^{2+}, Mn^{2+}, Zn^{2+}, Fe^{3+}, Al^{3+}, Cr^{3+} และไอออนอื่น ๆ
NH_4OH , CH_3CSNH_2
NiS, CoS, MnS, ZnS, Fe_2S_3, $Al(OH)_3$, $Cr(OH)_3$
(ดำ) (ดำ) (ชมพู) (ขาว) (ดำ) (วุ้นสีขาว) (วุ้นสีเทา-ฟ้า)
ไอออนอื่น ๆ
HCl, HNO_3 (ละลายตะกอน)
NH_4OH, NaOH
IIIA
IIIB
$Fe(OH)_3$, $Al(OH)_3$, $Cr(OH)_3$
Co^{2+}, Zn^{2+}, Ni^{2+}, Mn^{2+}
NaOH, H_2O_2
CH_3CSNH_2
$Fe(OH)_3$
AlO_2^-, CrO_4^{2+}
CoS, ZnS, NiS, MnS
CH_3COOH
H_2SO_4
CH_3COONH_4
KSCN
CoS, ZnS,
Mn^{2+}
$Fe(SCN)_4$
(แดงเข้ม)
$Al(OH)_3$
CrO_4^{2+}
HCl
HNO_3
$NaBiO_3$
Pb^{2+}
HCl
Aluminon
$PbCrO_4$
(เหลือง)
CoS,
Zn^{2+}
$KMnO_4$
(ม่วง)
NH_4OH
HCl
CH_3CSNH_2
HNO_3
$Al(OH)_3$
(วุ้น-สีแดง)
แบ่งออกเป็น
สองส่วน
Co^{2+}, Ni^{2+}
ZnS
(ขาว)
KSCN
NH_4OH
Dimethyl glyoxime
$Co(SCN)_4^{2-}$
(ฟ้า)
$Ni(C_4H_6N_2O_2H)_2$
(แดง)
หมายเหตุ
ตะกอน
รีเอเจนต์ที่เติม
สารละลาย

แคตไอออนหมู่ IV

แคตไอออนหมู่ IV มีชื่อว่า alkali earth หรือ barium group ได้แก่ Ba^{2+}, Sr^{2+}, Ca^{2+} และ Mg^{2+} ซึ่งสามารถตกตะกอนกับฟอสเฟต (PO_4^{3-}) และคาร์บอเนต (CO_3^{2-}) ได้

ตารางปฏิกิริยาของแคตไอออนหมู่ IV และสมบัติของตะกอนที่ได้

แคตไอออน	ทำปฏิกิริยากับ	สารผลิตภัณฑ์	สมบติทางเคมีและทางกายภาพ
Ba^{2+}	$(NH_4)_2HPO_4^{3-}$	$Ba_3(PO_4)_2$ *(s)*	ตะกอนสีขาว ทำปฏิกิริยากับกรดไนตริกเข้มข้นได้ตะกอนสีขาวของ $Ba(NO_3)_2$ ซึ่งละลายได้ในแอมโมเนียมอะซิเตด (NH_4CH_3COO)
	K_2CrO_4	$BaCrO_4$ (ทั้ง Ba^{2+} และ CrO_4^{2-} เป็นพิษห้ามสัมผัส)	ตะกอนสีเหลือง ละลายน้ำได้น้อยมาก ในสารละลายกรดจะอยู่ในรูปของไดโครเมต ($Cr_2O_7^{2-}$)
Sr^{2+}	$(NH_4)_2HPO_4^{3-}$	$Sr_3(PO_4)_2$ *(s)*	ตะกอนสีขาว ทำปฏิกิริยากับกรดไนตริกได้ตะกอนสีขาวของ $Sr(NO_3)_2$ ซึ่งละลายได้ในแอมโมเนียมอะซิเตด
	H_2SO_4 (dil)	$SrSO_4$	ตะกอนสีขาว ละลายน้ำได้น้อยมาก และละลายได้เล็กน้อยใน HCl ที่ร้อน

แคตไอออน	ทำปฏิกิริยากับ	สารผลิตภัณฑ์	สมบติทางเคมีและทางกายภาพ
Ca^{2+}	$(NH_4)_2HPO_4^{3-}$	$Ca_3(PO_4)_2$ *(s)*	ตะกอนสีขาว ทำปฏิกิริยากับกรดไนตริกเข้มข้นได้ตะกอนสีขาวของ $CaNO_3$
	$(NH_4)_2C_2O_4$ ammonium oxalate ในเบส	CaC_2O_4 *(s)*	ตะกอนสีขาว ละลายน้ำได้น้อยและไม่ละลายในกรดอะซิติก
Mg^{2+}	$(NH_4)_2HPO_4^{3-}$	$MgNH_4PO_4$ *(s)*	ตะกอนสีขาว ละลายในสารละลายกรด
	NH_4OH	$Mg(OH)_2$ *(s)*	ตะกอนวุ้นขาว ย้อมสีด้วย magneson ได้ตะกอนวุ้นสีฟ้าของ $Mg(OH)_2$magenson

แบเรียมไอออน (Barium ion, Ba^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของแบเรียมไอออน ได้แก่

1. Ammonium phosphate solution, $(NH_4)_2HPO_4$ แบเรียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมฟอสเฟต ได้ตะกอนขาวของแบเรียมฟอสเฟต (barium phosphate, $Ba_3(PO_4)_2$) ที่ทำปฏิกิริยาได้กับกรดไนตริกเข้มข้นที่มากเกินพอได้ตะกอนขาวของแบเรียมไนเตรต $Ba(NO_3)_2$

$$3Ba^{2+}(aq) + 2(PO_4)^{3-}(aq) \rightleftharpoons Ba_3(PO_4)_2(s)$$

$$Ba_3(PO_4)_2(s) + 6HNO_3(aq) \rightleftharpoons 3Ba(NO_3)_2(s) + 2H_3PO_4(aq)$$

ตะกอนแบเรียมไนเตรต สามารถละลายได้ในสารละลายแอมโมเนียมแอซิเตต

$$Ba(NO_3)_2(s) + 2CH_3COONH_4 \rightleftharpoons Ba^{2+}(aq) + 2CH_3COO^- + 2NH_4NO_3$$

2. Ammonium carbonate solution[◈], $(NH_4)_2CO_3$ สารละลายแอมโมเนียมคาร์บอเนตสามารถทำปฏิกิริยากับแบเรียมไอออน ได้ตะกอนขาวของแบเรียมคาร์บอเนต (barium carbonate, $BaCO_3$) ที่ละลายในกรดแอซิติคและในกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง

$$Ba^{2+}(aq) + CO_3^{2-}(aq) \rightleftharpoons BaCO_3(s)$$

ในสารละลายแอมโมเนียมคาร์บอเนตที่มากเกินพอ จะทำให้ตะกอนของแบเรียมคาร์บอเนตละลายได้

$$BaCO_3(s) + NH_4^+(aq) \rightleftharpoons Ba^{2+}(aq) + NH_3 + HCO_3^-$$

3. Potassium chromate solution, K_2CrO_4 สารละลายโพแทสเซียมโครเมตสามารถทำปฏิกิริยากับแบเรียมไอออน ได้ตะกอนเหลืองของแบเรียมโครเมต ($BaCrO_4$) ที่ไม่ละลายในน้ำและไม่ละลายในกรดแอซิติคเจือจาง (แตกต่างจากสตรอนเทียมและแคลเซียม) แต่ละลายในกรดไฮโดรคลอริก

$$Ba^{2+}(aq) + CrO_4^{2-}(aq) \rightleftharpoons BaCrO_4(s)$$

การเติมกรดลงไปในสารละลายโพแทสเซียมโครเมต จะเป็นสาเหตุที่ทำให้สารละลายเปลี่ยนสีจากเหลืองเป็นสีแดง-ส้มของไดโครเมต

$$2CrO_4^{2-}(aq) + 2H^+ \rightleftharpoons 2HCrO_4^-(aq) \rightleftharpoons Cr_2O_7^{2-}(aq) + H_2O(l)$$

ถ้าต้องการให้สารละลายเป็นโครเมต ต้องเติมเบสในสารละลายสีส้มของไดโครเมต การเติมแอมโมเนียมแอซิเตต (ทำหน้าที่เป็นสารละลายบัฟเฟอร์) จะทำให้สารละลายมีความเป็นกรดลดลง ทำให้ได้ตะกอนแบเรียมโครเมตที่สมบูรณ์

4. Dilute sulphuric acid, H_2SO_4 จะได้ตะกอนขาวของแบเรียมซัลเฟต ($BaSO_4$) ที่ไม่ละลายในน้ำและไม่ละลายในกรดแอซิติคเจือจาง แต่เมื่อนำไปต้มกับกรดซัลฟุริกเข้มข้น ตะกอนแบะรียมซัลเฟตจะละลาย

◈ หรืออาจใช้ สารละลายคาร์บอเนตอื่นก็ได้

$$Ba^{2+}(aq) + H_2SO_4(aq) \rightleftharpoons BaSO_4(s) + 2H^+(aq)$$

$$BaSO_4(s) + H_2SO_4(conc.) \rightleftharpoons Ba(HSO_4)_2(aq)$$

สตรอนเทียมไอออน (Strontium ion, Sr^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของสตรอนเทียมไอออน ได้แก่

1. Ammonium phosphate solution, $(NH_4)_2HPO_4$ สตรอนเทียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมฟอสเฟต ได้ตะกอนขาวของสตรอนเทียมฟอสเฟต (strontium phosphate, $Sr_3(PO_4)_2$) ที่ทำปฏิกิริยาได้กับกรดไนตริกเข้มข้นที่มากเกินพอได้ตะกอนขาวของสตรอนเทียมไนเตรต $Sr(NO_3)_2$

$$3Sr^{2+}(aq) + 2(PO_4)^{3-}(aq) \rightleftharpoons Sr_3(PO_4)_2(s)$$

$$Sr_3(PO_4)_2(s) + 6HNO_3(aq) \rightleftharpoons 3Sr(NO_3)_2(s) + 2H_3PO_4(aq)$$

ตะกอนสตรอนเทียมไนเตรต ละลายได้ในสารละลายแอมโมเนียมแอซิเตต

$$Sr(NO_3)_2(s) + 2CH_3COONH_4 \rightleftharpoons Sr^{2+}(aq) + 2CH_3COO^- + 2NH_4NO_3$$

2. Ammonium carbonate solution, $(NH_4)_2CO_3$ สารละลายแอมโมเนียมคาร์บอเนตสามารถทำปฏิกิริยากับสตรอนเทียมไอออน ได้ตะกอนขาวของสตรอนเทียมคาร์บอเนต (strontium carbonate, $BaCO_3$) ที่ละลายในน้ำได้น้อยกว่าแบเรียมคาร์บอเนต แต่ละลายในเกลือแอมโมเนียมและกรดไฮโดรคลอริกเจือจางได้ดี

$$Sr^{2+}(aq) + CO_3^{2-}(aq) \rightleftharpoons SrCO_3(s)$$

3. Potassium chromate solution, K_2CrO_4 สารละลายโพแทสเซียมโครเมตสามารถทำปฏิกิริยากับสตรอนเทียมไอออน ได้ตะกอนเหลืองของสตรอนเทียมโครเมต ($SrCrO_4$) ที่ละลายได้ดีในน้ำและในกรดแอซิติคเจือจาง (แตกต่างจากแบเรียม) ดังนั้นตะกอนจะไม่เกิดขึ้นถ้าสารละลายมีกรดแอซิติคอยู่

$$Sr^{2+}(aq) + CrO_4^{2-}(aq) \rightleftharpoons SrCrO_4(s)$$

4. Dilute sulphuric acid, H_2SO_4 จะได้ตะกอนขาวของสตรอนเทียมซัลเฟต ($SrSO_4$) ที่ไม่ละลายในน้ำ ไม่ละลายในสารละลายแอมโมเนียมซัลเฟตและกรดไฮโดรคลอริกแม้ว่าจะนำไปต้มก็ตาม และไม่ละลายกรดแอซิติค (แตกต่างจากแบเรียมซัลเฟต) ตะกอนสตรอนเทียมซัลเฟตเมื่อนำไปต้มกับสารละลายอิ่มตัวของโซเดียมคาร์บอเนต จะเกิดตะกอนขาวของสตรอนเซียมคาร์บอเนต

$$Sr^{2+}(aq) + H_2SO_4(aq) \rightleftharpoons SrSO_4(s) + 2H^+(aq)$$

$$SrSO_4(s) + Na_2CO_3(excess) \rightleftharpoons SrCO_3(s) + Na_2SO_4(aq)$$

แคลเซียมไอออน (Calcium ion, Ca^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของแคลเซียมไอออน ได้แก่

1. Ammonium phosphate solution, $(NH_4)_2HPO_4$ แคลเซียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมฟอสเฟต ได้ตะกอนขาวของแคลเซียมฟอสเฟต (calcium phosphate, $Ca_3(PO_4)_2$) ที่ทำปฏิกิริยากับกรดไนตริกเข้มข้นที่ร้อนได้ตะกอนขาวของแคลเซียมไนเตรต ($Ca(NO_3)_2$) ซึ่งละลายได้ดีในกรดไนตริกที่มากเกินพอ

$$3Ca^{2+}(aq) + 2(PO_4)^{3-}(aq) \rightleftharpoons Ca_3(PO_4)_2(s)$$

$$Ca_3(PO_4)_2(s) + 6HNO_3 \rightleftharpoons 3Ca(NO_3)_2(s) + 2H_3PO_4$$

นอกจากนี้ตะกอนแคลเซียมฟอสเฟตยังละลายได้ดีในกรดแอซิติค

$$Ca_3(PO_4)_2(s) + 6H^+ \rightleftharpoons 3Ca^{2+}(aq) + 2H_3PO_4$$

2. Ammonium carbonate solution, $(NH_4)_2CO_3$ แคลเซียมไอออนทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมคาร์บอเนต ได้ตะกอนขาวของแคลเซียมคาร์บอเนต (calcium carbonate, $CaCO_3$) ที่ละลายในน้ำได้ดี ได้สารผลิตภัณฑ์เป็นสารละลายไบคาร์บอเนต แต่ละลายได้น้อยลงในเกลือแอมโมเนียม

$$Ca^{2+}(aq) + CO_3^{2-}(aq) \rightleftharpoons CaCO_3(s)$$

$$CaCO_3(s) + H_2O(l) + CO_2(g) \rightleftharpoons Ca(HCO_3)_2(aq)$$

3. Dilute sulphuric acid, H_2SO_4 จะได้ตะกอนขาวของแคลเซียมซัลเฟต ($CaSO_4$) ที่ละลายในน้ำ และละลายได้ดีมากในสารละลายแอมโมเนียมซัลเฟตเข้มข้นที่ร้อน ได้สารประกอบเกลือเชิงซ้อน

$$Ca^{2+}(aq) + H_2SO_4(aq) \rightleftharpoons CaSO_4(s) + 2H^+(aq)$$

$$3CaSO_4(s) + (NH_4)_2SO_4(aq) \rightleftharpoons (NH_4)_2[Ca(SO_4)_2]$$

4. Ammonium oxalate solution, $(NH_4)_2C_2O_4$ แคลเซียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมออกซาเลต ได้ตะกอนขาวของแคลเซียมออกซาเลต (CaC_2O_4) ที่ไม่ละลายในน้ำและในกรดแอซิติคเจือจาง แต่ละลายในกรดไฮโดรคลอริก

$$Ca^{2+}(aq) + (NH_4)_2C_2O_4(aq) \rightleftharpoons CaC_2O_4(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$CaC_2O_4(s) + H^+(aq) \rightleftharpoons Ca^{2+}(aq) + HC_2O_4^-$$

แมกนีเซียมไอออน (Magnesium ion, Mg^{2+})

ปฏิกิริยาที่สำคัญของแมกนีเซียมไอออน ได้แก่

1. Ammonium phosphate solution, $(NH_4)_2HPO_4$ แมกนีเซียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียมฟอสเฟตในสารละลายแอมโมเนีย ได้ตะกอนขาวของแมกนีเซียมแอมโมเนียมฟอสเฟต (magnesium ammonium phosphate, $Mg(NH_4)PO_4$)) ที่ละลายได้ดีทั้งในน้ำ ในกรดแอซิติคและในกรดไฮโดรคลอริก

$$Mg^{2+} + HPO_4^{2-} + NH_3 \rightleftharpoons Mg(NH_4)PO_4(s)$$

$$Mg(NH_4)PO_4(s) + H_2O \rightleftharpoons Mg^{+2} + HPO_4^{2-} + NH_3 + 2H_2O$$

$$Mg(NH_4)PO_4(s) + 2H^+ \rightleftharpoons Mg^{+2} + H_2PO_4^- + NH_4^+$$

2 Ammonia solution, NH_3 แมกนีเซียมไอออนเป็นแคตไอออนในหมู่ IV เพียงชนิดเดียวที่สามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายแอมโมเนียได้ เกิดตะกอนวุ้นสีขาวของแมกนีเซียมออกไซด์ ($Mg(OH)_2$) ที่ละลายในน้ำได้น้อยมาก แต่ละลายได้ดีในสารละลายเกลือแอมโมเนียม

$$Mg^{2+}(aq) + 2NH_3 + 2H_2O \rightleftharpoons Mg(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq)$$

$$Mg(OH)_2(s) + 2NH_4^+(aq) \rightleftharpoons Mg^{2+}(aq) + 2NH_4OH$$

3 Sodium hydroxide, NaOH แมกนีเซียมไอออนสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ได้ตะกอนวุ้นสีขาวของแมกนีเซียมออกไซด์ ($Mg(OH)_2$) ที่ละลายในน้ำได้น้อยมาก แต่ละลายได้ดีในสารละลายเกลือแอมโมเนียม และละลายในกรดไฮโดรคลอริก

$$Mg^{2+}(aq) + 2OH^-(aq) \rightleftharpoons Mg(OH)_2(s)$$

4 para-Nitrobenzene-azo-resorcinol (Magneson) สารละลายแมกนีซอนเป็นสีย้อม ที่สามารถย้อมตะกอนวุ้นสีขาวของแมกนีเซียมออกไซด์ ($Mg(OH)_2$) ในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์จะเปลี่ยนเป็นสีฟ้าเข้ม สารละลายแมกนีเซียมไอออนที่ทำให้เป็นกรดด้วยกรดไฮโดรคลอริก เมื่อเติมสารละลายแมกนีซอนและสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ จะปรากฏตะกอนวุ้นสีฟ้าขึ้นทันที

แคตไอออนหมู่ V

แคตไอออนหมู่ V มีชื่อว่า alkali metal ions ได้แก่ Na^+, K^+ และ NH_4^+ จะไม่ตกตะกอนกับรีเอเจนต์ใด มักทดสอบโดยทำให้เกิดสีในเปลวไฟ (flame test)

แคตไอออนหมู่ V นั้น ะต้องแยกแคตไอออนหมู่ I-IV ออกก่อน **ยกเว้น** NH_4^+ ที่สามารถวิเคราะห์ได้โดยตรง ส่วนการวิเคราะห์หา Na^+ และ K^+ ต้องกำจัด NH_4^+ ก่อน

โพแทสเซียมไอออน (Potassium ion, K^+)

ปฏิกิริยาที่สำคัญของโพแทสเซียมไอออนได้แก่

1. Sodium cobaltinitrite solution≫, $Na_3[Co(NO_2)_6]$ โพแทสเซียมไอออนจะทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมโคบอลติไนไตรท์ที่มากเกินพอ ได้ตะกอนสีเหลืองของโพแทสเซียม-โซเดียมโคบอลติไนไตรท์ ($K_2Na[Co(NO_2)_6]$) ซึ่งไม่ละลายในกรดแอซิติคเจือจาง ตะกอนจะเกิดได้เร็วขึ้นถ้านำสารละลายไปอุ่นในอ่างน้ำร้อน

$$2K^+ + Na_3[Co(NO_2)_6](excss) \rightleftharpoons K_2Na[Co(NO_2)_6](s) + 2Na^+$$

2. Tartaric acid solution, $H_2.C_4H_4O_6$ กรดทาร์ทาริคทำปฏิกิริยากับโพแทสเซียมไอออน จะได้ผลึกขาวของโพแทสเซียมแอซิดทาร์ทาริค ($KH.C_4H_4O_6$) ซึ่งไม่ละลายแอลกอฮอล์ 95% แต่ละลายในกรดไฮโดรคลอริก

$$K^+(aq) + H_2.C_4H_4O_6(aq) \rightleftharpoons KH\ C_4H_4O_6(s) + H^+(aq)$$

โซเดียมไอออน (Sodium ion, Na^+)

ปฏิกิริยาที่สำคัญของโซเดียมไอออนได้แก่

1. Uranyl magnesium acetate solution▷, $UO_2Mg(C_2H_3O_2)_4.6H_2O$ โซเดียมไอออนจะทำปฏิกิริยากับสารละลายยูเรนิลแมกนีเซียมแอซิเตต ได้ผลึกสี

≫เตรียมได้จาก ละลาย 17 กรัมของเกลือ $Na_3[Co(NO_2)_6]$ ในน้ำ 250 มล. *หรือ* เตรียมจากผสมสารละลายของ 7.5 กรัมของโคบอลไนเตรต ($Co(NO_3)_2.6H_2O$) ใน 30 มล.ของน้ำ กับสารละลายของ 60 กรัมของโซเดียมไนไตรท์ ในน้ำ 30 มล. เมื่อสารละลายผสมกันดี ให้เติมกรดแอซิติก แล้วทำปริมาตรให้ได้ 250 มล. ด้วยน้ำกลั่น กรอง ไม่ควรเก็บไว้ใช้นานเกิน 1 เดือน

▷ เตรียมจากผสมสารละลาย a) ของ 10 กรัมของยูเรนิลแอซิเตต ; $UO_2(C_2H_3O_2)_2$ ใน 6 กรัมของกรดแอซิติก และน้ำ 100 มล. กับสารละลาย b) ของ 33 กรัมของแมกนีเซียมแอซิเตต ; $Mg(C_2H_3O_2)_2.4H_2O$ ใน 100 กรัมของกรดแอซิติค และน้ำ 100 มล. เมื่อสารละลายผสมกันดี ตั้งทิ้งไว้ 1 วัน กรองก่อนนำไปใช้

เหลืองของโซเดียมแมกนีเซียมยูเรนิลแอซิเตต ; $NaMg(UO_2)_3(CH_3COO)_9.9H_2O$ ผลึกจะเกิดได้เร็วขึ้นเมื่อเติมแอลกอฮอล์ลงไป

$$Na^+ + 3UO_2(C_2H_3O_2)_2 + Mg(C_2H_3O_2)_2 + H.C_2H_3O_2 \rightleftharpoons NaMg(UO_2)_3(C_2H_3O_2)_9 + H^+$$

2. Uranyl zinc acetate reagent[▷▷], $UO_2Zn(C_2H_3O_2)_4.6H_2O$ โซเดียมไอออนจะทำปฏิกิริยากับสารละลายยูเรนิลซิงค์แอซิเตตในแอลกอฮอล์ ได้ผลึกรูปเข็มสีเหลืองของโซเดียมซิงค์ยูเรนิลแอซิเตต ; $NaZn(UO_2)_3(CH_3COO)_9.9H_2O$

$$Na^+ + Zn^{2+} + 3UO_2^{2+} + 9CH_3COO^- + 6H_2O \rightleftharpoons \underset{\text{ผลึกสีเหลือง}}{NaZn(UO_2)_3(CH_3COO)_9.6H_2O}$$

แอมโมเนียมไอออน (Ammonium ion, NH_4^+)

สำหรับแอมโมเนียมไอออนเมื่อทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ แล้วนำไปอุ่นจะเกิดก๊าซแอมโมเนีย (NH_3)

$$NH_4^+(aq) + NaOH(aq) \rightleftharpoons NH_3(g) + H_2O + Na^+$$

การทดสอบก๊าซแอมโมเนียที่เกิดขึ้น สังเกตได้โดย

1. สามารถเปลี่ยนสีกระดาษลิตมัสสีแดงที่ชื้น เป็นสีน้ำเงิน

2. เปลี่ยนสีกระดาษกรองที่ชุบสาระละลายเมอร์คิวรัสไนเตรต เป็นสีดำ ทั้งนี้เพราะมีปรอทและเมอร์คิวรัสแอมโมเนียมไนเตรต (Hg และ $Hg(NH_2)NO_3$) เกิดขึ้น

[▷▷] เตรียมจากสารละลายผสมของ

สารละลาย a) 20 กรัมของยูเรนิลแอซิเตต ใน 6 กรัมของ 30%กรดแอซิติค เจือจางด้วยน้ำกลั่น 50 มล.
สารละลาย b) 30 กรัมของซิงค์แอซิเตต ใน 3 กรัมของ 30%กรดแอซิติค เจือจางได้ 50 มล. ด้วยน้ำกลั่น
นำสารละลาย a) และ b) ผสมกัน แล้วเติมโซเดียมคลอไรด์เล็กน้อย ตั้งทิ้งไว้ 1 วัน แล้วนำไปกรอง

$$Hg_2(NO_3)_2 + 2NH_3 \rightleftharpoons Hg(NH_2)NO_3 + Hg + NH_4NO_3$$

นอกจากนี้แอมโมเนียมไอออนยังสามารถทำปฏิกิริยากับสารละลายโซเดียมโคบอลติไนไตรท์ เช่นเดียวกับโพแทสเซียมไอออน ได้ตะกอนสีเหลืองของแอมโมเนียมโคบอลติไนไตรท์ $(NH_4)_3[Co(NO_2)_6]$

$$3NH_4^+(aq) + Na_3[Co(NO_2)_6](aq) \rightleftharpoons (NH_4)_3[Co(NO_2)_6](s) + 3Na^+$$

การวิเคราะห์แคตไอออนหมู่ IV

1. ตกตะกอนแคตไอออนหมู่ IV

นำสารตัวอย่าง 1 มล. เติม 1M $(NH_4)_2HPO_4$ 2 มล. (ถ้าไม่มีตะกอนแสดงว่าไม่มีแคตไอออนหมู่ IV) คนและต้มนาน 5 นาที ทิ้งไว้ให้เย็นในน้ำแข็ง 5 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยงและล้าง*ตะกอน*ด้วยน้ำกลั่น (ทิ้งน้ำล้างตะกอน)

ตะกอนหมู่ IV : $Ba_3(PO_4)_2$, $Sr_3(PO_4)_2$, $Ca_3(PO_4)_2$, $MgNH_4PO_4$

ล้างตะกอนซ้ำด้วย acetone 2 มล. นำเฉพาะ*ตะกอน*ไประเหย acetone ให้หมด (ในอ่างน้ำร้อน) **นำหลอดแช่น้ำแข็ง** เติม HNO_3 conc. ที่แช่เย็นจัด 2 มล. ลงไปในหลอดที่แช่น้ำแข็งอยู่ คนสารละลายนาน 10 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง (*เก็บเซนติฟิวเกจ*แช่น้ำแข็งไว้เพื่อวิเคราะห์ Ca^{2+} และ Mg^{2+})

ตะกอน : $Ba(NO_3)_2$, $Sr(NO_3)_2$

เติมน้ำกลั่น 5 หยด และ 6M CH_3COONH_4 2 มล. คนแล้วอุ่นจน*ตะกอน*ละลายหมด เติม 1M K_2CrO_4 1 มล. อุ่นนาน 2 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง

ตะกอน : $BaCrO_4$

ล้าง*ตะกอน*ด้วยน้ำกลั่น 1 มล. เติม 6M HCl 1 มล. จน*ตะกอน*ละลาย เติม 6M CH_3COONH_4 1 มล.และ 1M K_2CrO_4 2 หยด แล้วคนให้ทั่ว ถ้าได้*ตะกอน*สีเหลืองของ $BaCrO_4$ แสดงว่ามี Ba^{2+}

เซนติฟิวเกจ : Sr^{2+}

ใส่ 1M $(NH_4)_2SO_4$ 1 มล. คนและอุ่นนาน 5 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง นำ*ตะกอน*เติมน้ำกลั่นลงไป 2 มล. และ 6M HCl 2 หยด ถ้าได้*ตะกอน*สีขาวของ $SrSO_4$ แสดงว่ามี Sr^{2+}

เซนติฟิวเกจ : Ca^{2+} และ Mg^{2+} (แช่น้ำแข็งอยู่)

เติม 1M $(NH_4)_2HPO_4$ 1 มล. ในหลอดที่แช่น้ำแข็ง *ทำให้เป็นเบส*ด้วย NH_4OH conc. แล้วเติมอีก 5 หยด แช่น้ำแข็งไว้ประมาณ 10 นาที นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ล้างตะกอนด้วยน้ำกลั่น *ตะกอน*ที่ได้เติม 6M CH_3COOH 1 มล. คนและอุ่น เติมน้ำกลั่น 1 มล. นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง **ทิ้งตะกอน** นำ*เซนติฟิวเกจ*เติม 0.25M $(NH_4)_2C_2O_4$ 1 มล. อุ่น 2 นาที ทำให้เย็น นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ถ้ามี*ตะกอน*สีขาวของ CaC_2O_4 แสดงว่ามี Ca^{2+} *ส่วนเซนติฟิวเกจ* เติม 1M $(NH_4)_2HPO_4$ 1 มล. แล้ว*ทำให้เป็นเบส*ด้วย NH_4OH conc. ทิ้งไว้ให้เย็น นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง *ตะกอน*ที่ได้ละ ลายด้วย 6M HCl 5 หยด คนและอุ่นนาน 2 นาที เติม mageson 2 หยด และ 6M NaOH 2 มล. คนและอุ่นนาน 1 นาที ถ้าได้*ตะกอน*วุ้นสีฟ้า แสดงว่ามี Mg^{2+}

การวิเคราะห์แคตไอออนหมู่ V

การทดสอบแอมโมเนียมไอออน (ammonium ion, NH_4^+)

เทสารตัวอย่าง 2 มล. ใส่หลอดทดลอง*ทำให้เป็นเบส*ด้วย 6M NaOH นำไปอุ่น แล้วทดสอบ NH_3 ที่เกิดขึ้น โดยใช้กระดาษลิตมัสสีแดงชุบน้ำกลั่น ถ้ากระดาษลิตมัสเปลี่ยนเป็นสีน้ำเงินแสดงว่าสารตัวอย่างมี NH_4^+

การทดสอบโซเดียมไอออนและโพแทสเซียมไอออน (Na^+ และ K^+)

เทสารตัวอย่าง 2 มล. ใส่บีกเกอร์ขนาดเล็ก เติม $Ca(OH)_2$ หรือ CaO (ของแข็ง) จนกระทั่ง*สารละลายเป็นเบส* แล้วเติม $Ca(OH)_2$ อีกจนกระทั่ง excess ต้มบน hot plate จนสารละลายแห้ง เติมน้ำกลั่น 3 มล. นำไปต้มจนเดือด นำไปเข้าเครื่องหมุนเหวี่ยง ทิ้งตะกอน *เซนติฟิวเก*จเติม 6M CH_3COOH จนเป็นกรด นำเฉพาะ*สารละลาย*แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ Na^+ : เติม zinc uranyl acetate 2 มล. เติม alcohol 2-3 หยด *แช่ในน้ำแข็ง* ถ้าได้*ผลึก*รูปเข็มสีเหลืองของ sodium zinc uranyl acetate* แสดงว่ามี Na^+ .ในสารตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ K^+ : เติม sodium cobaltnitrite 2 มล. ถ้าได้*ตะกอน*สีเหลืองของ $K_2NaCo(NO_2)_6$ ● แสดงว่ามี K^+ ในสารตัวอย่าง

---

* ถ้านำไปทดสอบ flame test จะได้เปลวไฟสีเหลือง

● ถ้านำไปทดสอบ flame test จะเห็นเปลวไฟสีม่วงผ่านกระจกโคบอลต์

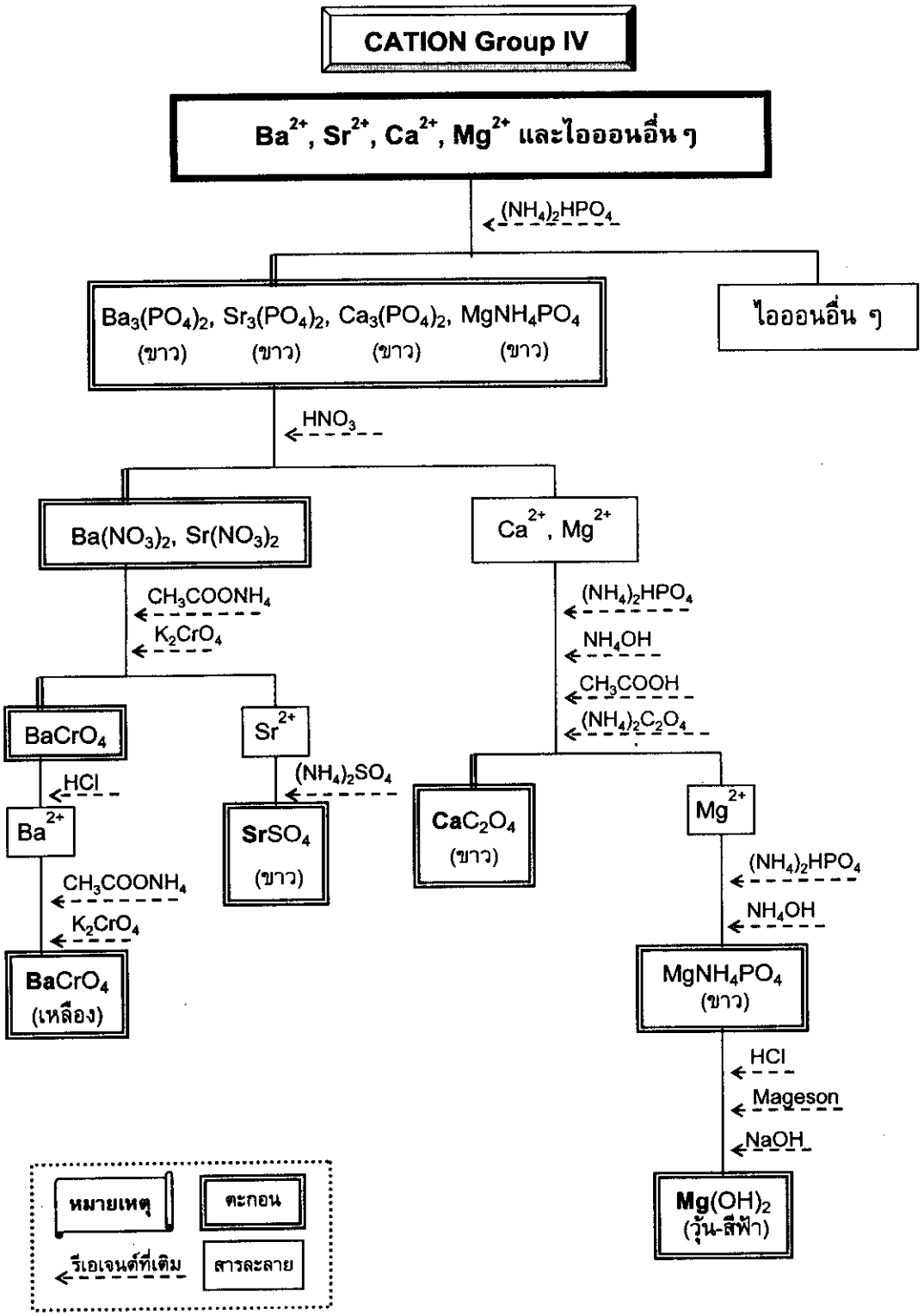
CATION Group IV
Ba^{2+}, Sr^{2+}, Ca^{2+}, Mg^{2+} และไอออนอื่น ๆ
$(NH_4)_2HPO_4$
$Ba_3(PO_4)_2$, $Sr_3(PO_4)_2$, $Ca_3(PO_4)_2$, $MgNH_4PO_4$
(ขาว) (ขาว) (ขาว) (ขาว)
ไอออนอื่น ๆ
HNO_3
$Ba(NO_3)_2$, $Sr(NO_3)_2$
Ca^{2+}, Mg^{2+}
CH_3COONH_4
K_2CrO_4
$(NH_4)_2HPO_4$
NH_4OH
CH_3COOH
$(NH_4)_2C_2O_4$
$BaCrO_4$
Sr^{2+}
HCl
$(NH_4)_2SO_4$
Ba^{2+}
$SrSO_4$
(ขาว)
CaC_2O_4
(ขาว)
Mg^{2+}
CH_3COONH_4
K_2CrO_4
$(NH_4)_2HPO_4$
NH_4OH
$BaCrO_4$
(เหลือง)
$MgNH_4PO_4$
(ขาว)
HCl
Mageson
NaOH
$Mg(OH)_2$
(วุ้น-สีฟ้า)
หมายเหตุ
ตะกอน
รีเอเจนต์ที่เติม
สารละลาย

ผลการทดลอง

ครั้งที่ ..... แคตไอออนหมู่ที่ .....

หมู่ที่	แคตไอออนที่พบ	ผลการทดลอง

สรุปผลการวิเคราะห์สารตัวอย่าง ครั้งที่ .....

สารตัวอย่างเบอร์ ..... มีแคตไอออนดังต่อนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....

ผลการทดลอง

ครั้งที่ ..... แคตไอออนหมู่ที่ .....

หมู่ที่	แคตไอออนที่พบ	ผลการทดลอง

สรุปผลการวิเคราะห์สารตัวอย่าง ครั้งที่ .....

สารตัวอย่างเบอร์ ..... มีแคตไอออนดังต่อนี้

1. .....
2. .....
3. .....
4. .....

ผลการทดลอง

ครั้งที่ ..... แคตไอออนหมู่ที่ .....

หมู่ที่	แคตไอออนที่พบ	ผลการทดลอง

สรุปผลการวิเคราะห์สารตัวอย่าง ครั้งที่ .....

สารตัวอย่างเบอร์ ..... มีแคตไอออนดังต่อนี้

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....